Kohtulahendite kogumik

ÜLDKOHTU OTSUS (teine koda laiendatud koosseisus)

10. november 2017*

Konkurents – Keelatud kokkulepped – Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turusektor – Otsus, milles tuvastatakse ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kuus rikkumist – Pankadevaheliste viiteintressimääradega JPY LIBOR ja Euroyen TIBOR manipuleerimine – Eesmärgipõhine konkurentsipiirang – Maakleri osavõtt rikkumisest – „Hübriid-kokkuleppemenetlus“ – Süütuse presumptsiooni põhimõte – Hea halduse põhimõte – Trahvid – Põhisumma – Erakorraline kohandamine – Määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 – Põhjendamiskohustus

Kohtuasjas T-180/15,

Icap plc, asukoht London (Ühendkuningriik),

Icap Management Services Ltd, asukoht London,

Icap New Zealand Ltd, asukoht Wellington (Uus-Meremaa),

esindajad: advokaadid C. Riis-Madsen ja S. Frank,

hagejad,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad: V. Bottka, B. Mongin ja J. Norris-Usher,

kostja,

mille ese on ELTL artikli 263 alusel esitatud nõue eelkõige tühistada komisjoni 4. veebruari 2015. aasta otsus C(2015) 432 final ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluses (juhtum AT.39861 – Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumendid) ja teise võimalusena vähendada hagejatele selle otsusega määratud trahvi summat,

ÜLDKOHUS (teine koda laiendatud koosseisus),

koosseisus: koja president M. Prek (ettekandja) ning kohtunikud E. Buttigieg, F. Schalin, B. Berke ja M. J. Costeira,

kohtusekretär: ametnik L. Grzegorczyk,

arvestades menetluse kirjalikku osa ja 10. jaanuari 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: inglise.

otsuse

I. Vaidluse taust

1 Hagejad Icap plc, Icap Management Services Ltd ja Icap New Zealand Ltd kuuluvad telefoni teel ja elektrooniliste kanalite kaudu maaklerteenuseid pakkuvasse ettevõtjasse, kes on ka kauplemisjärgsete teenuste osutaja (edaspidi „Icap“).

2 Euroopa Komisjon tuvastas 4. veebruari 2015. aasta otsuses C(2015) 432 final ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluses (juhtum AT.39861 – Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumendid) (edaspidi „vaidlustatud otsus“), et Icap oli osalenud ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kuues rikkumises, mis puudutasid pankadevaheliste viiteintressimääradega *London Interbank Offered Rate* (LIBOR, Londoni pankadevaheline laenuintressimäär) ja *Tokyo Interbank Offered Rate* (TIBOR, Tokyo pankadevaheline laenuintressimäär) manipuleerimist Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul ja mis olid juba varem tuvastatud komisjoni 4. detsembri 2013. aasta otsuses C(2013) 8602 final ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum AT.39861 – Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumendid) (edaspidi „2013. aasta otsus“).

3 UBS AG ja UBS Securities Japan (edaspidi koos „UBS“) esitasid 17. detsembril 2010 komisjoni teatise, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (ELT 2006, C 298, lk 17; edaspidi „koostööteatis“), alusel komisjonile tähise saamise taotluse, teavitades komisjoni keelatud kokkuleppest Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turusektoris.

4 Citigroup Inc. ja Citigroup Global Markets Japan Inc. (edaspidi koos „Citi“), Deutsche Bank Aktiengesellschaft (edaspidi „DB“), R. P. Martin Holdings ja Martin Brokers (UK) Ltd ning The Royal Bank of Scotland (edaspidi „RBS“) esitasid oma taotlused koostööteatise alusel vastavalt 24. aprillil 2011, 18. novembril 2011, 28. septembril 2012 ja 3. detsembril 2012 (vaidlustatud otsuse põhjendused 47–50). Komisjon andis UBS-ile ja Citile nimetatud teatise punkti 8 alapunkti b alusel tingimusliku kaitse 29. juunil 2011 ja 12. veebruaril 2013 (nimetatud otsuse põhjendused 45 ja 47).

5 Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101] ja [102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 11 lõike 6 alusel algatas komisjon 12. veebruaril 2013 UBSi, RBSi, DB, Citi, R. P. Martin Holdingsi ja Martin Brokersi (UK) ning JP Morgan Chase & Co., JP Morgan Chase Banki, National Association and J. P. Morgan Europe Ltd suhtes rikkumismenetluse (vaidlustatud otsuse põhjendus 51).

6 Komisjon esitas eespool punktis 5 nimetatud äriühingutele vastuväiteteatise 29. oktoobril 2013 (vaidlustatud otsuse põhjendus 52).

7 Kohaldades komisjoni 7. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 773/2004, mis käsitleb [ELTL artiklite 101 ja 102] kohaste menetluste teostamist komisjonis (ELT 2004, L 123, lk 18; ELT eriväljaanne 08/03, lk 81), mida on muudetud komisjoni 30. juuni 2008. aasta määrusega (EÜ) nr 622/2008 (ELT 2008, L 171, lk 3), artiklis 10a ette nähtud kokkuleppemenetlust, võttis komisjon vastu 2013. aasta otsuse, milles ta järeldas, et eespool punktis 5 nimetatud äriühingud on rikkunud ELTL artiklit 101 ja EMP lepingu artiklit 53, võttes osa keelatud kokkulepetest või kooskõlastatud tegevusest, mille eesmärk oli piirata või kahjustada konkurentsi Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turusektoris.

A. Vaidlustatud otsusele eelnenud haldusmenetlus

8 Komisjon algatas 29. oktoobril 2013 hagejate suhtes määruse nr 1/2003 artikli 11 lõike 6 alusel rikkumismenetluse (vaidlustatud otsuse põhjendus 53).

9 31. oktoobril 2013 toimus kohtumine, mille eesmärk oli jõuda kokkuleppele määruse nr 773/2004 artikli 10a tähenduses, ning komisjon teavitas hagejaid sellel kohtumisel vastuväidetest, mille ta kavatses Icapile esitada, ja peamistest tema käsutuses olevatest tõenditest, mis neid vastuväiteid tõendasid (vaidlustatud otsuse põhjendus 54).

10 12. novembril 2013 teatasid hagejad komisjonile oma kavatsusest kokkuleppemenetlust mitte valida (vaidlustatud otsuse põhjendus 55).

11 6. juunil 2014 esitas komisjon hagejatele vastuväiteteatise. Hagejad vastasid sellele 14. augustil 2014 ja ärakuulamisel, mis toimus 12. septembril 2014 (vaidlustatud otsuse põhjendused 58 ja 59).

12 4. veebruaril 2015 võttis komisjon vastu vaidlustatud otsuse, heites Icapile ette kuue rikkumise toimepanemise „hõlbustamist“ ning määrates talle kuus trahvi kokku summas 14 960 000 eurot.

B. Vaidlustatud otsus

1. Asjaomased tooted

13 Rikkumised puudutasid JPY LIBORi või Euroyen TIBORiga seotud Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumente. JPY LIBOR koosneb hulgast Londoni (Ühendkuningriik) viiteintressimääradest ja vaidlustatud otsuse vastuvõtmise ajal määras selle kindlaks ja avaldas British Bankers Association (edaspidi „BBA“; Ühendkuningriigi pankade ühendus) ning seda kasutati paljudes Jaapani jeenis nomineeritud finantsinstrumentides. See arvutatakse intressimäärade pakkumuste alusel, mille iga päev esitavad rühm nimetatud ühenduse liikmeks olevaid panku (edaspidi „JPY LIBORi rühm“). Nende intressimäärade pakkumuste alusel saab kindlaks teha „keskmise“ määra, millega iga sellesse rühma kuuluv pank oleks pankadevahelisi pakkumisi esitades ja nendega nõustudes suuteline võtma mõistlikus summas laenu. Nende pankade esitatud andmete alusel ning jättes välja neli kõige kõrgemat ja neli kõige madalamat viiteintressi, arvutas BBA välja JPY LIBORi päevamäära. Euroyen TIBOR moodustub hulgast Tokyo (Jaapan) viiteintressimääradest ja sellel on sama roll, kuid selle arvutab välja Japanese Banker Association (edaspidi „JBA“; Jaapani pankade ühendus) intressimäärade pakkumuste alusel, mille esitab rühm viimati nimetatud ühenduse liikmeks olevaid panku, kusjuures välja jäetakse kaks kõige kõrgemat ja kaks kõige madalamat viiteintressi pakkumust. Komisjon tuvastas, et JPY LIBORi ja Euroyen TIBORi intressimäärad olid osa Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumente hinnast. Need määrad võivad mõjutada rahasummat, mida pank on kohustatud maksma või mis talle makstakse tema vastaspoolele tähtaja saabumisel või teatud ajavahemike tagant. Kõige levinumad tuletisinstrumendid on tähtpäevaintressiga lepingud, intressimäära *swap*'id ja optsioonid ning intressifutuurid (vt põhjendused 9–19).

2. Icapile etteheidetud tegevus

14 Tegevus, mida Icapile ette heideti, seisnes kuue järgmise rikkumise toimepanemise „hõlbustamises“:

– „UBS/RBSi 2007. aasta rikkumine“ ajavahemikul 14. augustist kuni 1. novembrini 2007;

– „UBS/RBSi 2008. aasta rikkumine“ ajavahemikul 28. augustist kuni 3. novembrini 2008;

– „UBS/DB rikkumine“ ajavahemikul 22. maist kuni 10. augustini 2009;

– „Citi/RBSi rikkumine“ ajavahemikul 3. märtsist kuni 22. juunini 2010;

– „Citi/DB rikkumine“ ajavahemikul 7. aprillist kuni 7. juunini 2010;

– „Citi/UBSi rikkumine“ ajavahemikul 28. aprillist kuni 2. juunini 2010.

15 Esiteks tuvastas komisjon muu hulgas, et Icap tegeles maaklerina Jaapani jeenis raha hoiustamise turul, tegutsedes oma Londonis asuva kontori „Cash/Money Market desk“ kaudu. Selle tegevuse raames esitas ta nimetatud turul tegutsejatele hinnanguid nii saada oleva koguse kui ka hinna kohta, et hõlbustada kokkulepete sõlmimist turuosaliste vahel. Täpsemalt hinnangute kohta, mida Icap nendele turuosalistele esitas, märkis komisjon sisuliselt, et muu hulgas sisaldasid need tema hinnanguid JPY LIBORi päevamäärade kohta, mis saadeti teabelehe kujul finantseerimisasutustele, kelle hulka kuulusid ka teatavad JPY LIBORi rühma liikmed. Ta leidis, et see teabeleht mõjutas oluliselt pankade tegevust intressimäära pakkumuste väljastamisel (vaidlustatud otsuse põhjendused 98–101).

16 Teiseks märkis komisjon, et Icap tegutses ka maaklerina Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul ning et seda ülesannet täitis spetsiaalne kontor. Ta leidis, et teatud selle kontori kauplejad üritasid lisaks oma õiguspärasele tegevusele H-ga, kes oli USB ja hiljem Citi kaupleja, viimase palvel mõjutada JPY LIBORi kurssi kas asjasse puutuva teabelehe muutmise või JPY LIBORi rühma pankades Icapi tutvuste ärakasutamise teel (vaidlustatud otsuse põhjendused 102 ja 103).

17 Kolmandaks leidis komisjon, et sellise tegevusega hõlbustas Icap 2013. aasta otsuses tuvastatud kuue rikkumise toimepanemist (vaidlustatud otsuse põhjendused 165–171). Esiteks, mis puudutab UBS/RBSi 2007. aasta rikkumist, UBS/RBSi 2008. aasta rikkumist ja UBS/DB rikkumist, siis märkis ta, et üks UBSi kaupleja kasutas Icapi teenuseid selleks, et mõjutada selliste JPY LIBORi rühma liikmeks olevate pankade intressimäära pakkumusi, kes nendes kolmes keelatud kokkuleppes ei osalenud. Selles suhtes heitis ta Icapile ette UBSi soove arvestavalt oma tutvuste ärakasutamist sellesse rühma kuuluvates pankades ja väära teabe levitamist JPY LIBORi tulevaste määrade kohta (nimetatud otsuse põhjenduse 77 punktid a ja b ning põhjendused 106–141). Teiseks, mis puudutab Citi/UBSi rikkumist ja Citi/DB rikkumist, siis tuvastas ta, et üks Citi kaupleja kasutas Icapi teenuseid selleks, et mõjutada selliste JPY LIBORi rühma liikmeks olevate pankade intressimäära pakkumusi, kes nendes kahes keelatud kokkuleppes ei osalenud. Sellega seoses heitis ta Icapile ette ka oma tutvuste ärakasutamist sellesse rühma kuuluvates pankades ja väära teabe levitamist (nimetatud otsuse põhjenduse 83 punktid a ja b ning põhjendused 154–164). Kolmandaks, mis puudutab Citi/RBSi rikkumist, siis heitis ta Icapile ette ühe Citi kaupleja ja RBSi kaupleja vaheliseks teabekanaliks olemist, et hõlbustada selle rikkumise toimepanemist (sama otsuse põhjendused 84 ja 142–153).

3. Trahvi arvutamine

18 Komisjon meenutas kõigepealt, et vastavalt suunistele määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (ELT 2006, C 210, lk 2; edaspidi „2006. aasta suunised“) tuleb trahvi põhisumma kindlaks määrata rikkumise toimepanemise konteksti, eelkõige rikkumise raskust ja kestust arvesse võttes ning et rikkumise iga toimepanija rolli tuleb hinnata eraldi, arvestades raskendavate või kergendavate asjaoludega (vaidlustatud otsuse põhjendus 284).

19 Komisjon täheldas, et 2006. aasta suunised annavad vähe juhtnööre hõlbustajate trahvi arvutamise meetodi kohta. Kuna Icap tegutses aktiivselt maaklerteenuste turgudel, mitte intressimäärade tuletisinstrumentide turul, leidis komisjon, et ta ei saa käibe ja trahvisumma kindlaksmääramiseks asendada maakleritasu Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide hinnast tuleneva kuluga, sest

selline asendamine ei kajastaks rikkumise raskust ja laadi. Ta järeldas sellest sisuliselt, et kohaldada tuleb 2006. aasta suuniste punkti 37, mis lubab trahvi põhisumma kindlaksmääramisel nendest suunistest loobuda (vaidlustatud otsuse põhjendus 287).

20 Arvestades asjasse puutuva tegevuse raskust ja Icapi osavõtu kestust kõigist kuuest rikkumisest, määras komisjon iga rikkumise eest trahvi põhisumma: UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise eest 1 040 000 eurot, UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise eest 1 950 000 eurot, UBS/DB rikkumise eest 8 170 000 eurot, Citi/RBSi rikkumise eest 1 930 000 eurot, Citi/DB rikkumise eest 1 150 000 eurot ja Citi/UBSi rikkumise eest 720 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendus 296).

21 Trahvi lõppsumma kindlaksmääramisel ei tuvastanud komisjon ühegi raskendava või kergendava asjaolu esinemist, märkides ära, et ülempiiri 10% aastakäibest ei ületatud (vaidlustatud otsuse põhjendus 299). Vaidlustatud otsuse resolutsiooni artikkel 2 määrab seega hagejatele trahvid, mille lõplik summa vastab nende põhisummale.

II. Menetlus ja poolte nõuded

22 Hagejad esitasid käesolevas asjas kohtukantseleile hagiavalduse 14. aprillil 2015.

23 15. veebruaril 2016 palus Üldkohus (neljas koda) ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja oma kodukorra artiklis 89 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames hagejatel vastata küsimusele nende teise väite kohta, arvestades, et 22. oktoobril 2015 oli kuulutatud kohtuotsus AC-Treuhand *vs.* komisjon (C-194/14 P, EU:C:2015:717).

24 Hagejad vastasid Üldkohtu küsimusele 29. veebruaril 2016, loobudes oma teise väite ühest osast.

25 Kuna Üldkohtu kodade koosseis muutus, määrati ettekandja-kohtunik teise kotta, mistõttu määrati käesolev kohtuasi sellele kojale.

26 Teise koja ettepanekul otsustas Üldkohus kodukorra artikli 28 alusel anda kohtuasja üle laiendatud kohtukoosseisule.

27 Ettekandja-kohtuniku ettepanekul otsustas Üldkohus (teine koda laiendatud koosseisus) avada menetluse suulise osa ning esitas kodukorra artiklis 89 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele kirjalikult küsimused ja palus komisjonil esitada UBSi taotlused kokkuleppe sõlmimiseks UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise ja UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise asjades.

28 30. novembril 2016 keeldus komisjon dokumentide esitamise palvet täitmast. 1. detsembri 2016. aasta määrusega kohustas Üldkohus komisjoni need kaks dokumenti talle esitama. Kodukorra artikli 92 lõike 3 esimese lõigu alusel ja selleks, et ühitada võistlevuse põhimõte kokkuleppemenetluse eripäradega, lubas 1. detsembri 2016. aasta määrus nende kahe dokumendiga tutvuda ainult poolte esindajatel kohtukantseleis, andmata neile õigust teha ärakirju. 7. detsembril 2016 täitis komisjon menetlustoiminguga nõutu.

29 8. ja 9. detsembril 2016 vastasid vastavalt hagejad ja komisjon Üldkohtu esitatud küsimustele. 31. detsembril 2016 ja 5. jaanuaril 2017 esitasid vastavalt komisjon ja hagejad oma seisukohad teise poole antud vastusele.

30 Poolte kohtukõned ja nende vastused kohtuistungil Üldkohtu esitatud suulistele küsimustele kuulati ära 10. jaanuari 2017. aasta kohtuistungil.

31 Hagejad paluvad Üldkohtul:

– tühistada vaidlustatud otsus tervikuna või osaliselt;

– teise võimalusena tühistada trahv või vähendada määratud trahvide summat;

– mõista komisjonilt välja kohtukulud ja muud käesoleva vaidluse raames kantud kulud;

– võtta meetmed, mida Üldkohus peab sobivaks.

32 Komisjon palub Üldkohtul:

– jätta hagi tervikuna rahuldamata;

– mõista kohtukulud välja hagejatelt.

III. Õiguslik käsitlus

A. Ühe dokumendi ja ühe nõude vastuvõetavus

33 Komisjon vaidleb vastu hagejate neljanda nõude ja ühe Üldkohtule saadetud kirja vastuvõetavusele.

1. Hagejate neljanda nõude vastuvõetavus

34 Neljandas nõudes paluvad hagejad Üldkohtul „võtta meetmed, mida [ta] peab sobivaks“.

35 Kuivõrd seda nõuet tuleb tõlgendada taotlusena, et Üldkohus teeks komisjonile teatud ettekirjutuse, tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei ole Euroopa Liidu Kohtu pädevuses teha liidu institutsioonidele ettekirjutusi või neid tema poolt teostatava õiguspärasuse kontrolli raames asendada. Asjasse puutuval institutsioonil tuleb ELTL artikli 266 alusel võtta vajalikud meetmed tühistamishagi alusel tehtud kohtuotsuse täitmiseks (vt kohtuotsus, 30.5.2013, Omnis Group *vs.* komisjon, T-74/11, ei avaldata, EU:T:2013:283, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

36 Neljas väide tuleb seega teatud ettekirjutuse tegemise osas tunnistada vastuvõetamatuks.

2. Hagejate kirja vastuvõetavusele vastuvaidlemine

37 Vasturepliigis väidab komisjon, et hagejate poolt Üldkohtule saadetud kiri, mille ärakirja saatsid hagejad otse talle, tuleb tunnistada vastuvõetamatuks, sest see ei vasta kodukorra nõuetele.

38 Selle kohta piisab, kui toonitada, et 2. märtsi 2016. aasta otsusega otsustati see kiri toimikusse lisamata jätta. Seega on ära langenud alus, mille tõttu komisjon kirja vastuvõetavusele vastu vaidles.

B. Tühistamisnõuded

39 Hagejad esitavad vaidlustatud otsuse tühistamise nõude põhjendamiseks kuus väidet. Neli esimest väidet puudutavad vastavalt esiteks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses mõiste „eesmärgipõhine“ (konkurentsi piiramine või kahjustamine) tõlgendamist ja kohaldamist, teiseks mõiste „hõlbustamine“ kohaldamist käesoleva juhtumi asjaoludel, kolmandaks kuue asjasse puutuva rikkumise kestust ning neljandaks süütuse presumptsiooni ja hea halduse põhimõtte rikkumist seoses otsuse artikli 1 õiguspärasusega, milles tuvastati asjasse puutuvate rikkumiste olemasolu. Viies ja kuues väide, mis

puudutavad vastavalt trahvisummade kindlaksmääramist ja *ne bis in idem*'i põhimõtte rikkumist, on seotud selle otsuse artikli 2 õiguspärasusega, milles käsitletakse komisjoni poolt kõigi rikkumiste eest määratud trahve.

1. Esimene väide, mille kohaselt on vääralt tõlgendatud ja kohaldatud mõistet „eesmärgipõhine" (konkurentsi piiramine või kahjustamine) ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses

40 Esimeses väites vaieldavad hagejad vastu kvalifikatsioonile „eesmärgipõhine rikkumine", mille komisjon süüks pandud tegevusele andis, sest see tegevus ei saanud konkurentsi mõjutada, ning sellest järeldavad hagejad, et Icap ei saa vastutada mis tahes rikkumise „hõlbustamise" eest.

41 Komisjon palub käesolev väide tagasi lükata.

42 Kuna küsimus on rikkumiste eesmärgipõhises kvalifitseerimises komisjoni poolt, siis tuleb meenutada, et selleks, et rikkumisele saaks kohaldada ELTL artikli 101 lõiget 1, peab kokkuleppe, ettevõtjate ühenduste otsuse või kooskõlastatud tegevuse „eesmärgiks või tagajärjeks" olema konkurentsi takistamine, piiramine või kahjustamine siseturu piires.

43 Selle kohta tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et teatud liiki koostöö ettevõtjate vahel on oma laadilt konkurentsile piisavalt kahjulik, et võib asuda seisukohale, et selle koostöö tagajärgi ei ole vaja kontrollida (kohtuotsused, 11.9.2014, CB *vs.* komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 49, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs.* komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 113; vt selle kohta ka kohtuotsus, 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító jt, C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 34).

44 Nimelt võib ettevõtjatevahelise koostöö teatud vorme juba nende laadi tõttu pidada tavapärase konkurentsi nõuetekohast toimimist kahjustavaks (kohtuotsused, 11.9.2014, CB *vs.* komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 50, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs.* komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 114; vt selle kohta ka kohtuotsus, 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító jt, C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 35).

45 Seega on selge, et teatud salajasi tegevusi, nagu hindade horisontaalne kindlaksmääramine kartellide poolt, võib pidada selliseks, millel võib olla niivõrd negatiivne mõju eelkõige kaupade ja teenuste hinnale, kogusele või kvaliteedile, et ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamisel võib pidada tarbetuks tõendada, et neil on turule konkreetne mõju. Nimelt näitab kogemus, et sellised tegevused toovad kaasa tootmise languse ja hinnatõusu, lõppedes ressursside halva jaotumisega eelkõige tarbijate kahjuks (kohtuotsused, 11.9.2014, CB *vs.* komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 51, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs.* komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 115).

46 Kui ettevõtjatevahelise teatud tüüpi kooskõlastatud tegevuse analüüs ei viita siiski konkurentsi kahjustamisele piisavas ulatuses, tuleb aga kontrollida selle tegevuse tagajärgi ning selle keelamiseks peavad esinema kõik asjaolud, mis tõendavad, et konkurentsi tegelikult märgatavalt takistati, piirati või kahjustati (kohtuotsused, 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító jt, C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 34; 11.9.2014, CB *vs.* komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 52, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs.* komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 116).

47 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et selleks, et hinnata, kas ettevõtjatevaheline kokkulepe või ettevõtjate ühenduse otsus on piisavalt kahjulik, et pidada seda „eesmärgipõhiseks" konkurentsipiiranguks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses, tuleb tähelepanu pöörata selle tingimuste sisule, eesmärkidele, mida sellega soovitakse saavutada, ning majanduslikule ja õiguslikule kontekstile, millesse see kuulub. Selle konteksti hindamisel tuleb ka arvesse võtta mõjutatavate kaupade või teenuste laadi ning asjaomase turu või asjaomaste turgude toimimise tegelikke tingimusi ja struktuuri

(kohtuotsused, 11.9.2014, CB *vs*. komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 53, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 117; vt selle kohta ka kohtuotsus, 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító jt, C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 36).

48 Lisaks, kuigi ettevõtjatevahelise kokkuleppe piirava laadi kindlakstegemiseks ei ole vaja arvestada poolte tahtega, ei takista miski siseriiklikel või liidu konkurentsiasutustel ja kohtutel seda arvesse võtmast (kohtuotsused, 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító jt, C-32/11, EU:C:2013:160, punkt 37; 11.9.2014, CB *vs*. komisjon, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punkt 54, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 118).

49 Mis puudutab täpsemalt konkurentidevahelist teabevahetust, siis tuleb meenutada, et kooskõlastatud tegevusena käsitatava koordineerimise ja koostöö kriteeriume tuleb mõista lähtuvalt aluslepingu konkurentsieeskirjadele omasest käsitlusest, mille kohaselt peab iga ettevõtja otsustama sõltumatult, mil viisil ta kavatseb ühisturul tegutseda (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 32, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 119).

50 Kuigi selline sõltumatuse nõue ei välista ettevõtjate õigust enda tegevust vastavalt konkurentide juba võetud või tulevikus võetavatele meetmetele mõistlikult kohandada, on selle nõudega oluliselt vastuolus igasugune ettevõtjate omavaheline otsene või kaudne suhtlemine, millega võidakse mõjutada olemasoleva või võimaliku konkurendi käitumist turul või anda sellisele konkurendile teada, kuidas ettevõtja ise on otsustanud käituda või kavatseb hakata turul käituma, kui sellise suhtlemise eesmärk või tagajärg on niisuguste konkurentsitingimuste tekkimine, mis ei vasta kõnealuse turu normaalsetele tingimustele, võttes arvesse kaupade või osutatud teenuste liiki, ettevõtjate suurust ja arvu ning nimetatud turu suurust (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 33, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 120).

51 Euroopa Kohus on seega otsustanud, et konkurentidevaheline teabevahetus võib olla konkurentsieeskirjadega vastuolus, kui see vähendab ebakindluse taset asjasse puutuva turu toimimise suhtes või teeb selle olematuks, mille tulemusel tekitavad ettevõtjad konkurentsipiirangu (kohtuotsused, 2.10.2003, Thyssen Stahl *vs*. komisjon, C-194/99 P, EU:C:2003:527, punkt 89; 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 35, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 121).

52 Täpsemalt tuleb konkurentsivastaseks pidada teabevahetust, mis võib kõrvaldada huvitatud isikute ebakindluse küsimuses, millal, mil määral ja mil viisil asjaomased ettevõtjad oma turukäitumist kohandavad (kohtuotsus, 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 122; vt selle kohta ka kohtuotsus, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 41).

53 Lisaks võib kooskõlastatud tegevusel olla konkurentsivastane eesmärk ka siis, kui sellel ei ole otsest seost tarbijahindadega. Nimelt ei saa ELTL artikli 101 lõike 1 sõnastusest järeldada, et keelatud on ainult niisugune kooskõlastatud tegevus, mis otseselt mõjutab lõpptarbija makstavat hinda (kohtuotsus, 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 123; vt selle kohta ka kohtuotsus, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 36).

54 Vastupidi, ELTL artikli 101 lõike 1 punktist a tuleneb, et kooskõlastatud tegevusel võib olla konkurentsivastane eesmärk, kui sellega „otseselt või kaudselt määratakse kindlaks ostu- või müügihinnad või mis tahes muud tehingutingimused“ (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 37, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 124).

55 Igal juhul on ELTL artikli 101 eesmärk sarnaselt muude aluslepingus sätestatud konkurentsinormidega kaitsta peale konkurentide või tarbijate otseste huvide ka turustruktuuri ning sellest tulenevalt konkurentsi ennast. Seetõttu ei ole kooskõlastatud tegevuse konkurentsivastase eesmärgi olemasolu tuvastamise tingimus tegevuse otsese seose olemasolu tarbijahindadega (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punktid 38 ja 39, ning 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 125).

56 Lõpuks tuleb meenutada, et ELTL artikli 101 lõike 1 sõnastusest endast nähtub, et kooskõlastatud tegevuse mõiste eeldab lisaks ettevõtjatevahelisele kooskõlastamisele ka turukäitumist, mis on selle kooskõlastamise tulemus, ning põhjuslikku seost nende kahe elemendi vahel (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 51, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 126).

57 Selle kohta on Euroopa Kohus asunud seisukohale, et kui puuduvad vastupidised tõendid, mille peavad esitama huvitatud ettevõtjad, tuleb eeldada, et kooskõlastatud tegevuses osalevad ettevõtjad, kes jätkavad turul tegutsemist, arvestavad konkurentidelt saadud infoga, et määrata oma tegevus turul. Täpsemalt, Euroopa Kohus otsustas, et niisugune kooskõlastatud tegevus kuulub ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamisalasse isegi siis, kui see ei avalda nimetatud turule konkurentsivastast mõju (kohtuotsused, 4.6.2009, T-Mobile Netherlands jt, C-8/08, EU:C:2009:343, punkt 51, ja 19.3.2015, Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe *vs*. komisjon, C-286/13 P, EU:C:2015:184, punkt 127).

58 Käesolevas asjas tuvastas komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 77 ja 78, et kuus asjasse puutuvat rikkumist hõlmasid kõik kahte tüüpi tegevust, nimelt esiteks arutelu vähemalt ühe panga esitatavate intressimäärade üle, et mõjutada selle määra liikumist teatud suunas, ja teiseks tundliku äriteabe esitamist või saamist kas kauplemispositsioonide või vähemalt ühe vastava panga tulevikus esitatavate intressimäärade kohta. Lisaks märkis komisjon UBS/DB rikkumise kohta nimetatud otsuse põhjenduses 78, et pangad uurisid võimalust teha tehinguid selleks, et nende tuletisinstrumentide kaupemisintressid oleksid ühtlasel tasemel, ja mõnel harval korral võisid nad olla ka need tehingud teinud.

59 Komisjon tuvastas, et valdusaluse tegevuse eesmärk oli manipuleerida JPY LIBORi intressimääradega, mis muutis paremaks manipuleerimisel osalenud võtnud pankade positsioonid Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul.

60 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 13–17 toonitas komisjon, et tuletisinstrumentidel, eelkõige tähtpäevaintressiga lepingutel ja intressimäära *swap*'idel on kaks „jalga“ või „hooba“, millest üks vastab tehtavate ja teine saadavate intressimaksete voole. Ühel on kindel ja teisel kõikuv määr. Üks pool maksab teisele intressimakse, mis arvutatakse kõikuva määra alusel, ja saab vastu tehingu sõlmimise ajal fikseeritud kindla intressimäära alusel arvutatud makse, ning vastupidi.

61 Komisjon märkis, et JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimine mõjutas otse rahavoogude (*cash-flow*) summasid, mida saadi või maksti eespool punktis 60 viidatud lepingute „kõikuva jala“ raames (vaidlustatud otsuse põhjendused 199 ja 201), kuna need arvutati otseselt nimetatud määrade alusel.

62 Komisjon asus seisukohale, et JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimine mõjutas ka eespool punktis 60 viidatud lepingute „kindlat jalga“, kuna nende määrade hetketase väljendus kaudselt tulevaste lepingute kindlamääralises intressis, sest sisuliselt olid need tulevaste intressimäärade prognoos (vaidlustatud otsuse põhjendused 200 ja 201).

63 Vaidlustatud otsuses tuvastas komisjon, et JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine ning konfidentsiaalse teabe vahetamine kooskõlastamisest osa võtnud pankade vahel on käsitatav nende pankade vahel normaaltingimustes toimuma pidanud konkurentsi piiramisena, mis viis konkurentsi kahjustamiseni nende kasuks ja kooskõlastamises mitte osalenud pankade kahjuks.

See võimaldas tekitada „asümmeetrilise teabe“ olukorra, millest said kasu ainult kooskõlastamisest osa võtnud pangad, sest see võimaldas neil pakkuda lepinguid parematel tingimustel kui need, mida pakkusid teised Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul tegutsevad pangad (vaidlustatud otsuse põhjendused 202–204). Vaidlusalune tegevus kahjustas seega konkurentsi kooskõlastamisest osa võtnud pankade kasuks ja selle turu muude osalejate kahjuks. Komisjon järeldas sellest, et asjasse puutuvad kuus rikkumist on piisavalt kahjulikud, et neid saaks kvalifitseerida eesmärgipõhisteks rikkumisteks (selle otsuse põhjendused 219 ja 220).

64 Sellele analüüsile vastuvaidlemiseks toovad hagejad esile mõiste „eesmärgipõhine rikkumine“ kitsa määratluse, mis Euroopa Kohus sellele oma kohtupraktikas on andnud. Nad väidavad, et asjasse puutuv tegevus ei ole Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul tavapärast konkurentsi niivõrd kahjustav, et see õigustaks selle tegevuse kvalifitseerimist eesmärgipõhiseks rikkumiseks. Nad lisavad, et neile ette heidetud teabevahetus ei ole tegevus, mille „eesmärk“ oleks konkurentsi piiramine või kahjustamine. Nad toonitavad ka, et teatud asjaolud, mis on eesmärgipõhise rikkumise kvalifikatsiooni seisukohast asjasse puutuvad, toodi esimest korda esile vaidlustatud otsuse põhjenduses 200. Lõpuks leiavad nad, et mis puudutab UBS/DB rikkumist, siis ei ole komisjon tõendanud pankadevaheliste tehingute tegemist nende tuletisinstrumentide kaupemisintresside ühtlasele tasemele viimiseks ega kvalifitseerinud seda tegevust teabevahetuseks.

65 Kuna komisjon tuvastas kõigi kuue rikkumise puhul, et esines nii JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine kui ka konfidentsiaalse teabe vahetamine, siis piisab, kui kontrollida, kas ühel neist kahest tegevusest on konkurentsivastane eesmärk.

66 Mis puudutab kõigile kuuele rikkumisele ühist esimest tegevust, see tähendab JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamist, siis tuleb märkida, et komisjon tuvastas õigesti, et maksed, mida seoses tuletisinstrumentidega on üks finantseerimisasutus kohustatud tegema teisele finantseerimisasutusele, olid kas otseselt või kaudselt seotud JPY LIBORi intressimäärade tasemega.

67 Seega mis puudutab kõigepealt makseid, mida tuleb teha kehtivate lepingute alusel, siis saab JPY LIBORi intressimäärade mõju pidada ilmselgeks. See mõju avaldub eespool punktis 60 viidatud lepingute „kõikuva jala“ raames tehtavatele maksetele, kuivõrd viimased põhinevad otseselt nendel intressimääradel. Nii sai nende puhul JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine viia nende määrade mõjutamiseni kooskõlastamisest osa võtnud pankade huvidele soodsas suunas, nagu sisuliselt tuvastas komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 199 ja 201.

68 Seejärel, mis puudutab tulevikus sõlmitavate lepingute alusel tehtavaid makseid, siis tuleb asuda seisukohale, et komisjon tuvastas jällegi õigesti, et JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine mõjutas eespool punktis 60 viidatud lepingute „kindla jala“ raames tehtavaid makseid.

69 Esiteks olgu märgitud, et vaidlustatud otsuse põhjendustes 34–44 ja 200 selgitas komisjon põhjuseid, miks JPY LIBORi intressimäärade tase mõjutas eespool punktis 60 viidatud lepingute „kindlat jalga“. Sisuliselt täheldas ta, et kindlad intressimäärad fikseeriti matemaatilisel arvutusel põhineva tuletisinstrumentide hetketootluskõvera projektsiooni kaudu, mis ise sõltus JPY LIBORi hetkemääradest.

70 Teiseks võib järelikult asuda seisukohale, et JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine võimaldas sellest kooskõlastamisest osa võtnud pankadel vähendada oluliselt ebakindlust küsimuses, mis tasemel JPY LIBORi intressimäärad asetsema hakkavad, ja järelikult andis neile konkurentsieelise tuletisinstrumentidega kauplemisel ja nende pakkumisel võrreldes pankadega, kes kooskõlastamisest osa ei võtnud, nagu komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 201–204 õigesti märkis.

71 Eeltoodust nähtub, et JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamine on asjasse puutuv tegur nii eespool punktis 60 viidatud lepingute „kindla jala“ kui ka „kõikuva jala“ raames maksete tegemisel.

72 Tuleb asuda seisukohale, et JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade sellisel kooskõlastamisel – kuivõrd selle eesmärk oli mõjutada asjasse puutuvate pankade poolt või neile tasumisele kuuluvate maksete suurust – on selgelt konkurentsivastane eesmärk.

73 Kuna kuus asjasse puutuvat rikkumist hõlmavad kõik JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kooskõlastamist, mis õigustab komisjoni antud eesmärgipõhise rikkumise kvalifikatsiooni, puudub vajadus analüüsida, kas teine tegevus, mis on nendel rikkumistel ühine, see tähendab konfidentsiaalse teabe vahetamine, samuti seda kvalifikatsiooni õigustas.

74 Nimelt tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et kui otsuse teatud põhjendused on eraldi vaadelduna niisugused, et nende alusel võib otsuse õiguslikult piisavalt põhjendatuks lugeda, siis ei mõjuta otsuse ülejäänud põhjendustes tehtud vead igal juhul otsuse resolutsiooni (vt selle kohta ja analoogia alusel kohtuotsused, 12.7.2001, komisjon ja Prantsusmaa *vs.* TF1, C-302/99 P ja C-308/99 P, EU:C:2001:408, punkt 27, ja 12.12.2006, SELEX Sistemi Integrati *vs.* komisjon, T-155/04, EU:T:2006:387, punkt 47).

75 Igal juhul ja arvestades seda, kui oluline oli JPY LIBORi intressimäärade taseme mõju nii eespool punktis 60 viidatud lepingute „kindla jala“ kui ka „kõikuva jala“ raames tehtavate makse suurusele, tuleb asuda seisukohale, et juba ainuüksi teabe edastamine JPY LIBORi rühma liikmeks oleva panga poolt tulevikus esitatavate intressimäärade kohta võis anda asjasse puutuvatele pankadele eelise, võõrutades neid tegutsemisest tavapärase konkurentsi tingimustes Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul niivõrd, et selle teabevahetuse eesmärgiks saab pidada konkurentsi piiramist ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses vastavalt eespool punktides 49–52 viidatud kohtupraktikale. Sama põhjenduskäik on kohaldatav tegevusele, mis seisnes konfidentsiaalse teabe vahetamises tulevikus esitatava Euroyen TIBORi intressimäärade kohta ja mille asetleidmise tuvastas komisjon ainult Citi/UBSi rikkumise puhul.

76 Arvestades eeltoodut tuleb järeldada, et komisjon tuvastas õigusnormi rikkumata või hindamisviga tegemata, et asjasse puutuvad kuus rikkumist olid eesmärgipõhised konkurentsipiirangud.

77 Seda järeldust ei lükka ümber hagejate esitatud erinevad argumendid.

78 Eelkõige ei lükka seda ümber hagejate argumendid, milles nad eitavad vaidlusaluse tegevuse kahjulikkust tavapärasele konkurentsile.

79 Esiteks väidavad hagejad ekslikult, et Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul ei ole pankade vahel konkurentsisuhet. Kuna lepingute sõlmimine sel turul tähendab läbirääkimiste pidamist nende instrumentide üle, täpsemalt kohaldatava kindla intressimäära üle, areneb vältimatult välja konkurents sel turul tegutsevate pankade vahel nende instrumentide pakkumuste osas.

80 Teiseks ja järelikult ei saa ka nõustuda hagejate seisukohaga, et väidetavalt esineb vastuolu ühest küljest asjasse puutuvate pankade poolt konkurentidest paremate tingimuste pakkumise võimaluse ja teisest küljest eesmärgipõhise rikkumise kvalifikatsiooni vahel. Vastupidi, see võimalus näitab pigem konkurentsi arengu muutust Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul nende pankade kasuks, kes salajasest koostööst osa võtsid.

81 Kolmandaks on asjasse puutumatu hagejate esile toodud argument, et pangad teevad palju tehinguid, milles neil on üksteisega vastupidised positsioonid. Nimelt üks huvi, miks JPY LIBORi intressimääradega manipuleerida – ja seda täpsemalt seoses kehtivate lepingutega –, on võimaldada selles võimalikult hästi kajastada asjasse puutuvate pankade intressimäärasid, nimelt kõrget määra positiivse netopositsiooni korral ja madalat määra negatiivse netopositsiooni korral.

82 Teisena, hagejad väidavad sisuliselt, et rikutud on nende kaitseõigusi, sest teatud asjaolud, mis olid rikkumise eesmärgipõhiseks kvalifitseerimisel asjasse puutuvad, toodi esimest korda esile alles vaidlustatud otsuse põhjenduses 200.

83 Tõsi, väljakujunenud kohtupraktika kohaselt nõuab kaitseõiguste järgimine, et huvitatud ettevõtjal võimaldataks haldusmenetluse käigus esitada tõhusalt oma seisukoht nende väidetavate faktiliste asjaolude ja dokumentide tõelevastavuse ning asjakohasuse kohta, millele komisjon viitab, et toetada oma väidet aluslepingu rikkumise toimepanemise kohta (vt kohtuotsus, 24.5.2012, MasterCard jt *vs.* komisjon, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 265 ja seal viidatud kohtupraktika).

84 Seda põhimõtet väljendab määruse nr 1/2003 artikli 27 lõige 1, kuna selles on sätestatud, et huvitatud isikutele tuleb saata vastuväiteteatis, mis sisaldab selgelt kõiki peamisi asjaolusid, millele komisjon menetluse selles staadiumis tugineb, et nad teaksid, millist käitumist komisjon neile ette heidab, ja et end igakülgselt kaitsta enne komisjoni lõpliku otsuse tegemist. Eeltoodud nõue on täidetud, kui otsuses ei panda isikule süüks vastuväiteteatises märgitust erinevaid rikkumisi ega esitata muid faktilisi asjaolusid kui need, mille kohta huvitatud isikul on olnud võimalus oma selgitusi anda (vt kohtuotsus, 24.5.2012, MasterCard jt *vs.* komisjon, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 266 ja seal viidatud kohtupraktika).

85 Kuid see teave võib olla esitatud kokkuvõtlikult ja lõplik otsus ei pea tingimata olema vastuväiteteatise koopia, sest see teatis on ettevalmistav dokument, milles faktilistele ja õiguslikele asjaoludele antud hinnangud on ainult esialgsed. Nii võib võrreldes vastuväiteteatisega esitada täiendusi, mis on tehtud isikute antud vastuste alusel, mille argumendid tõendavad, et nad on tegelikult saanud oma kaitseõigusi teostada. Komisjon võib haldusmenetlust silmas pidades ka muuta või täiendada vastuväidete põhjenduseks esitatud faktilisi või õiguslikke argumente (vt kohtuotsus, 24.5.2012, MasterCard jt *vs.* komisjon, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 267 ja seal viidatud kohtupraktika).

86 Seega on huvitatud isikutele täiendavate vastuväidete esitamine vajalik vaid juhul, kui kontrolli tulemusel peab komisjon ettevõtjatele süüks panema uusi tegusid või märgatavalt muutma tõendeid rikkumiste kohta, millele vastu vaieldakse (vt kohtuotsus, 24.5.2012, MasterCard jt *vs.* komisjon, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 268 ja seal viidatud kohtupraktika).

87 Lõpuks tuleb ka meenutada, et vastavalt kohtupraktikale rikutakse kaitseõigusi siis, kui esineb võimalus, et komisjoni rikkumise puudumisel oleks tema poolt läbi viidud haldusmenetlus andnud teise tulemuse. Loetakse, et hagejast ettevõtja on niisuguse rikkumise toimepanemist tõendanud, kui ta ei tõenda piisavalt mitte seda, et komisjoni otsuse sisu oleks olnud teistsugune, vaid et ta oleks saanud end paremini kaitsta, kui rikkumist ei oleks esinenud, näiteks asjaolu tõttu, et ta oleks võinud oma kaitses kasutada dokumente, millega tutvumist talle haldusmenetluses ei võimaldatud (vt kohtuotsus, 24.5.2012, MasterCard jt *vs.* komisjon, T-111/08, EU:T:2012:260, punkt 269 ja seal viidatud kohtupraktika).

88 Käesolevas asjas tuleb märkida esiteks, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 200 tehtud viide hinna kaudsele kindlaksmääramisele ei ole esmakordne, nagu väidavad hagejad. Tõsi, vastuväiteteatise põhjendusi 137 ja 175, millele komisjon viitab, ei saa pidada hinna kaudse kindlaksmääramise vastuväite selgitusteks, sest nendes lihtsalt tuletati meelde ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamist puudutavaid õiguspõhimõtteid. Kuid vastuväiteteatise lugemisel ilmneb, et selle argumentatsiooni põhisisu oli sama, mis esitati nimetatud otsuses, eelkõige selle põhjenduses 200 – nimelt JPY LIBORi taseme mõju tulevaste lepingute intressimäärade tasemele (vt eelkõige vastuväiteteatise põhjendus 157). Hagejad said seega esitada haldusmenetluses oma seisukoha selle vastuväite kohta.

89 Teiseks etteheite kohta, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 200 väljendatud seisukoht, et JPY LIBORiga manipuleerimine on käsitatav ka tehingutingimuste kindlaksmääramisena ELTL artikli 101 lõike 1 punkti a tähenduses, on uus, tuleb märkida, et eespool punktides 66–76 esitatud põhjustel piisab manipuleerimise mõjust tuletisinstrumentidega seoses tasumisele kuuluvate summade suurusele, et

põhjendada rikkumiste kvalifitseerimist eesmärgipõhisteks rikkumisteks, nagu seda tegi komisjon. Seetõttu ei saa järeldada, et see, et hagejatel ei pruukinud olla võimalust esitada oma seisukohta tehingutingimuste kindlaksmääramist puudutava vastuväite suhtes, takistas neid end paremini kaitsmast eespool punktis 87 viidatud kohtupraktika tähenduses.

90 Kolmandaks, mis puudutab hagejate esitatud kriitikat komisjoni poolt ainult UBS/DB rikkumist käsitleva järelduse kohta, et esines tegevust, mis seisnes selles, et pangad uurisid võimalust teha tehinguid selleks, et nende tuletisinstrumentide kaupemisintressid oleksid ühtlasel tasemel ja mõnel harval korral võisid nad olla need tehingud teinud, siis nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 78, et sellele tegevusele viitas komisjon ainult kui JPY LIBORi rühmale esitatavate tulevaste intressimäärade kooskõlastamise hõlbustamise eesmärgiga tegevusele. Kuna see tegevus ei ole viidatud kooskõlastamisest – mille konkurentsivastane eesmärk on õiguslikult piisavalt tõendatud – eraldiseisev, siis puudub vajadus hagejate argumentatsiooni sellele aspektile vastata.

91 Kõike eeltoodut arvestades tuleb esimene väide tagasi lükata.

2. Teine väide, mille kohaselt on vääralt kohaldatud mõistet „hõlbustamine“ ELTL artikli 101 lõike 1 ja kohtupraktika tähenduses

92 Hagejad on seisukohal, et komisjon tuvastas vääralt, et Icap hõlbustas kuue asjasse puutuva rikkumise toimepanemist. Pärast 22. oktoobri 2015. aasta kohtuotsuse AC-Treuhand *vs.* komisjon (C-194/14 P, EU:C:2015:717) kuulutamist loobusid nad oma argumentatsiooni ühest osast, mistõttu jaguneb see väide nüüd kolme ossa.

93 Teise väite esimeses osas, mis ei puuduta Citi/RBSi rikkumist, vaid ainult ülejäänud viit rikkumist, väidavad hagejad, et Icapi suhtes kohaldatud „hõlbustamise“ kriteerium on liiga lai, uus ning rikub õiguskindluse põhimõtet. Selle väite teises osas, mis käsitleb neid samu viit rikkumist, leiab ta, et Icapi roll ei vasta kohtupraktikas välja kujunenud „hõlbustamise“ kriteeriumidele. Lõpuks, selle väite kolmandas osas, mis käsitleb ainult UBS/RBSi 2007. aasta rikkumist, Citi/UBSi rikkumist ja Citi/DB rikkumist, vaidleb ta vastu vaidlustatud otsuse põhjenduse põhjendatusele küsimuses, et Icap olevat kasutanud oma suhteid mitmes pangas selleks, et mõjutada nende poolt JPY LIBORi rühmale esitatavaid intressimäärasid.

94 Üldkohtu hinnangul tuleb kõigepealt analüüsida käesoleva väite teist ja kolmandat osa, sest sisuliselt puudutavad need Icapile ette heidetud tegevuse õigusvastasust, ja seejärel väite esimest osa, milles vaieldakse vastu selle tuvastatud õigusvastasuse kooskõlale õiguskindluse põhimõttega.

a) *Väite teine osa, mille kohaselt ei ole komisjon järginud kohtupraktikas välja kujunenud „hõlbustamise“ kriteeriume*

95 Hagejad väidavad käsitletavas osas sisuliselt, et järeldus, mis on tehtud sellest, et Icapi tegevusele oli kohaldatav ELTL artikkel 101, on väär.

96 Komisjon palub, et väite käsitletav osa tagasi lükataks.

97 Olgu meenutatud, et ELTL artikli 101 lõike 1 sõnastuses ei viita miski sellele, et selles normis sätestatud keeld on kohaldatav üksnes kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse sellistele pooltele, kes tegutsevad turgudel, mida kokkulepe või kooskõlastatud tegevus mõjutavad (kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 27).

98 Lisaks, vastavalt Euroopa Kohtu praktikale põhineb „kokkuleppe" olemasolu vähemalt kahe poole ühise tahte väljendusel, kusjuures vorm, milles see ühine tahe väljendub, ei ole iseenesest määrava tähtsusega (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika).

99 Mis puudutab mõistet „kooskõlastatud tegevus", siis nähtub Euroopa Kohtu praktikast, et ELTL artikli 101 lõikes 1 on seda mõistet just eristatud mõistetest „kokkulepe" ja „ettevõtjate ühenduse otsus" ainsa eesmärgiga hõlmata erinevaid ettevõtjatevahelise salajase koostöö vorme, mis subjektiivselt võttes on oma laadilt samad, erinedes üksteisest vaid intensiivsuse ja avaldumisvormi poolest (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

100 Samuti, kui on tegemist konkurentsivastaste kokkulepete ja kooskõlastatud tegevusega, siis tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et järeldamaks, et ettevõtja on rikkumisest osa võtnud ja vastutab kõigi selle erinevate osade eest, peab komisjon tõendama, et asjasse puutuv ettevõtja nõustus oma käitumisega panustama kõigi osavõtjate ühistesse eesmärkidesse ja et ta oli teadlik kavandatava tegevuse sisust või teiste ettevõtjate poolt sellise tegevuse elluviimisest samadel eesmärkidel või et ta võis seda mõistlikult ette näha ja aktsepteeris seda riski (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

101 Sellega seoses on Euroopa Kohus muu hulgas leidnud, et rikkumises osalemise passiivne viis, nagu ettevõtja osalemine koosolekutel, mille käigus sõlmiti konkurentsivastase eesmärgiga kokkuleppeid, ilma et ta oleks neile selgelt vastu vaielnud, annab tunnistust osavõtust, mille tõttu teda võib ELTL artikli 101 lõike 1 alusel vastutavaks pidada, kuna ebaseadusliku algatuse vaikiv heakskiitmine selle algatuse sisust avalikult taganemata või sellest haldusorganeid teavitamata toob kaasa rikkumise jätkamise julgustamise ja muudab selle avastamise keeruliseks (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).

102 Kuigi Euroopa Kohus on juba märkinud, et „kokkulepe" ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses on poolte ühise tahte tegutseda turul teatud kindlal viisil väljendus ja et sama sätte tähenduses „kooskõlastatud tegevusena" käsitatava koordineerimise ja koostöö kriteeriume tuleb mõista lähtuvalt aluslepingu konkurentsieeskirjadele omasest käsitlusest, mille kohaselt peab iga ettevõtja otsustama sõltumatult, mil viisil ta kavatseb ühisturul tegutseda, ei nähtu siiski nendest kaalutlustest, et mõisted „kokkulepe" ja „kooskõlastatud tegevus" eeldavad tegevusvabaduse vastastikust piiramist samal turul, kus tegutsevad kõik pooled (kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punktid 32 ja 33).

103 Lisaks ei saa Euroopa Kohtu praktikast järeldada, et ELTL artikli 101 lõige 1 puudutab üksnes kas ettevõtjaid, kes tegutsevad turul, mida konkurentsipiirangud mõjutavad, või turgudel, mis turustusahelas eelnevad või järgnevad sellele turule või külgnevad sellega, või ettevõtjaid, kes kokkuleppe või kooskõlastatud tegevusega piiravad oma sõltumatut tegevust turul. Euroopa Kohtu kindlalt väljakujunenud praktikast nähtub nimelt, et ELTL artikli 101 lõike 1 sõnastus viitab üldiselt kõigile kokkulepetele ja igasugusele kooskõlastatud tegevusele, mis kas horisontaalsetes või vertikaalsetes suhetes kahjustavad konkurentsi ühisturul, sõltumata sellest, millisel turul pooled tegutsevad, ja ka sellest, et asjaomase korralduse tingimused puudutavad neist ainult ühe äritegevust (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punktid 34 ja 35 ja seal viidatud kohtupraktika).

104 Samuti tuleb toonitada, et ELTL artikli 101 lõikes 1 ette nähtud keelu peamine eesmärk on tagada moonutamata konkurentsi säilimine ühisturul ja et selle keelu täielik toime eeldab, et tuleb takistada ettevõtja aktiivset panustamist konkurentsi piiramisse, isegi kui see panus ei puuduta majandustegevust asjaomasel turul, kus piiramine toimub, või mille piiramisele see on suunatud (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs.* komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

105 Käesolevas asjas on oluline kohe alustuseks märkida, et komisjon ei tuvastanud niisuguseid eraldiseisvaid rikkumisi Icapi ja UBSi ning hiljem Icapi ja Citi vahel, mille eesmärk oleks olnud pankade esitatavate intressimäärade tasemega manipuleerimine UBSi ja hiljem Citi huvidele soodsas suunas Icapi poolt väära teabe levitamise teel. Vaidlustatud otsuse kohaselt tekkis Icapi vastutus sellest, et ta pani toime komisjoni tuvastatud konkurentsivastased teod, mille viimane kvalifitseeris „hõlbustamiseks“.

106 Arvestades komisjoni poolt vaidlustatud otsuses esitatud põhjenduskäiku, tuleb kontrollida, kas Icapi osavõtt täidab eespool punktis 100 viidatud kohtupraktikaga kehtestatud kriteeriumid, kuivõrd ainult nende täitmisel saab teda asjasse puutuvate pankade poolt toime pandud rikkumiste eest vastutavaks pidada.

107 Selle kohta tuleb märkida, et hagejad väidavad nende kriteeriumide täitmisele vastu kolme etteheitega, mille kohaselt ei ole komisjon tõendanud esiteks seda, et Icap oli kuuest rikkumisest teatavate puhul pankadevahelisest salajasest koostööst teadlik (esimene etteheide), teiseks seda, et esines Icapi tahe panustada asjasse puutuvate pankade ühisesse eesmärki (teine etteheide), ning kolmandaks seda, et Icap panustas asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse (kolmas etteheide). Üldkohus leiab, et kõigepealt tuleb analüüsida esimest, seejärel kolmandat ja lõpuks teist etteheidet.

1) Esimene etteheide, mille kohaselt ei ole tõendatud, et Icap oli kuuest rikkumisest teatavate puhul pankadevahelisest salajasest koostööst teadlik

108 Esimeses etteheites väidavad hagejad, et komisjon ei ole õiguslikult piisavalt tõendanud, et Icap oli UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise puhul teadlik pankadevahelisest salajasest koostööst, vaid ainult ühe kaupleja võimalikest ühepoolsetest katsetest manipuleerida JPY LIBORi intressimääradega.

109 Seega puudutab käesolev etteheide kuuest rikkumisest ainult nelja.

110 Hagejad väidavad, et lühikesed teated, mida komisjon tõenditena kasutas, saavad tõendada ainult seda, et ühe asjasse puutuva panga kaupleja oli teadlik ühe teise panga tulevikus esitatavatest intressimääradest. Arvestades konteksti, kus nende pankade vahel toimus ka õiguspärane suhtlemine, ei saa sellest järeldada, et Icap oli teadlik nende pankade ühisest tahtest kooskõlastada JPY LIBORi rühmale esitatavad intressimäärad. See on nii UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise puhul.

111 Hagejad on seisukohal, et Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turustruktuur, mis eeldab pidevaid läbirääkimisi asjasse puutuvate pankade vahel, võib seletada, kuidas üks pank on teadlik, mis suunas teise panga esitatavad intressimäärad liiguvad, ilma et see teadmine tekiks teabevahetuse tulemusena. Nad järeldavad sellest, te Icap võis mõistlikult arvata, et viited kaupleja teadetes mõne teise panga tulevase positsiooni kohta ei ole ebaseadusliku kokkuleppe tagajärg. Nad heidavad nii UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise kui ka UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise osas komisjonile ette seda, et viimane ei võtnud arvesse, et tõendeid võis ka nii tõlgendada. Mis puudutab komisjoni viidet sellele, et UBS kinnitas Icapi rolli hõlbustajana oma kokkuleppe sõlmimise taotluses, siis väidavad nad eelkõige, et kokkuleppe sõlmimise otsus rõhutab selgesõnaliselt, et faktilised asjaolud, millega pooled nõustuvad, ei saa tekitada mingit Icapi vastutust. Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise kohta kordavad nad, et esitatud tõendid ei tõenda asjasse puutuvate pankade vahelist salajast koostööd tuvastatud rikkumisperioodil.

112 Komisjon on seisukohal, et vaidlustatud otsuse põhjendused 214–221 tõendavad õiguslikult piisavalt, et Icap oli teadlik või oleks pidanud olema teadlik sellest, et tema teod aitasid konkurentsi piiravatele rikkumistele kaasa. Kõigi kuue rikkumise puhul andis UBS ja hiljem Citi Icapile teada, milline on see teine JPY LIBORi rühma kuuluv pank, kellega ta konkurentsivastaselt suhtles. See oli nii UBS/RBSi

2007. aasta rikkumise kui ka UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise puhul. Mis puudutab neid viimati nimetatud rikkumisi, siis täheldab komisjon, et üheks tõendiks selle kohta, et Icap oli teadlik pankadevahelisest salajasest koostööst, oli kinnitus UBSi kokkuleppe sõlmimise taotluses, et Icap täitis hõlbustaja rolli, nagu seda kirjeldati vaidlustatud otsuse põhjendustes 115 ja 126, ning hagejad sellele seisukohale vastu ei vaielnud. Toonitamaks, et selle salajase koostöö konkurentsivastasest laadist ei saadud mitte teadlik olla, viitab ta ka asjaolule, et Icap tundis Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turgu, ja asjaolule, et ta oli peamine maakler turul. Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise kohta märgib ta, et hagejad ei vaidle vastu mitte asjaolule, et Icap oli nende pankade vahelisest salajasest koostööst teadlik, vaid ainult selle koostöö ajalisele kestusele. Ta meenutab selle kohta, et rikkumise algusaeg on kokkuleppe sõlmimise, mitte selle täitmisele asumise aeg.

113 Selle kohta tuleb märkida, et eespool punktis 100 viidatud kohtupraktika alusel tuli komisjonil tõendada, et Icap oli teadlik iga asjasse puutuva panga peamisest kavandatavast või ellu viidud tegevusest või et ta võis seda mõistlikult ette näha.

114 Lisaks tuleb meenutada, et konkurentsiõiguse valdkonnas on juhul, kui vaidlus toimub rikkumise toimepanemise asetleidmise üle, komisjon kohustatud tõendama tuvastatud rikkumisi ja esitama just neid tõendeid, mis õiguslikult piisavalt tõendavad rikkumise koosseisu tunnuste esinemist (vt kohtuotsus, 22.11.2012, E.ON Energie *vs.* komisjon, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 71 ja seal viidatud kohtupraktika).

115 ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumise tuvastamiseks tuleb komisjonil esitada usutavaid, täpseid ja üksteisega kooskõlas olevaid tõendeid. Kuid komisjoni esitatud iga tõend ei pruugi vastata neile tingimustele rikkumise kõigi tunnuste osas. Piisab, kui kaudsete tõendite kogum, millele see institutsioon tugineb, vastab sellele nõudele tervikuna hinnatult (vt kohtuotsus, 1.7.2010, Knauf Gips *vs.* komisjon, C-407/08 P, EU:C:2010:389, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).

116 Kui kohtul on kahtlusi, eelistatakse ettevõtjat, kes on rikkumist tuvastava otsuse adressaat. Nimelt on süütuse presumptsioon liidu õiguse üldpõhimõte, mis on nüüd sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 48 lõikes 1 (vt kohtuotsus, 22.11.2012, E.ON Energie *vs.* komisjon, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).

117 Euroopa Kohtu praktikast nähtub ka, et süütuse presumptsiooni kohaldatakse menetlustes, mis on seotud ettevõtjate suhtes kohaldatavate konkurentsieeskirjade rikkumisega ja mille lõpus võidakse määrata trahve või karistusmakseid (vt kohtuotsus, 22.11.2012, E.ON Energie *vs.* komisjon, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punkt 73 ja seal viidatud kohtupraktika).

118 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb veel, et dokumendi tõendusliku väärtuse hindamiseks tuleb kontrollida selles esitatud teabe tõepärasust, võttes muu hulgas arvesse dokumendi päritolu, selle koostamise asjaolusid ning adressaati, et vastata küsimusele, kas dokumendi sisu arvestades näib see mõistlik ja usutav (vt kohtuotsus, 14.4.2011, Visa Europe ja Visa International Service *vs.* komisjon, T-461/07, EU:T:2011:181, punkt 182 ja seal viidatud kohtupraktika).

119 Neid kaalutlusi arvestades tuleb kontrollida, kas kõigi nelja rikkumise puhul tõendas komisjon õiguslikult piisavalt, et Icap teadis või võis mõistlikult ette näha, et soove, mille täitmist palusid temalt esiteks UBS ja hiljem Citi, ei esitatud ainult tema suhtluspartneri huvides, vaid pankadevahelise salajase koostöö tulemusel.

120 Selle kohta tuleneb küll eespool punktis 100 viidatud kohtupraktikast, et komisjonil oli alternatiivselt õigus tõendada kas seda, et Icap oli kõigi nelja rikkumise puhul teadlik teise asjasse puutuva panga osavõtust, või teiseks seda, et Icap võis mõistlikult seda osavõttu ette näha, kuid olgu märgitud, et teist võimalust tuleb analüüsida UBSi ja hiljem Citi ning Icapi teabevahetuse konteksti arvestades.

121 Nimelt nagu toonitavad sisuliselt hagejad, ei eeldanud oma olemuselt sooviavaldused, mida UBS ja hiljem Citi Icapile JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimiseks esitasid, seda, et eksisteeriks varasem kooskõlastus mõne teise pangaga. Neid soove võis õiguspäraselt tõlgendada nii, et UBS ja hiljem Citi esitasid need nimetatud intressimääradega manipuleerimiseks ainult enda huvides. Tuleb märkida, et see asjaolu muudab komisjonile keerulisemaks tõendada, et Icap pidi UBSi ja hiljem Citi avaldatud soovidest mõistlikult järeldama, et need esitati salajase koostöö raames ühe teise pangaga.

i) Komisjoni tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises

122 Dokumentaalsed tõendid, millele komisjon Icapi rikkumise tuvastamiseks tugines, on UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise osas välja toodud vaidlustatud otsuse punktis 5.3.2.

123 Esiteks tugines komisjon H., kes oli sel ajal UBSi kaupleja, ja Icapi töötaja R-i vahelises 14. augusti 2007. aasta kirjavahetuses (edaspidi „14. augusti 2007. aasta kirjavahetus“) tehtud viitele, et „RBS ja UBS esitavad kõrge kuue kuu määra“, järeldades sellest, et alates sellest arutelust „[Icap] teadis või vähemalt pidi teadma, et [UBS] kooskõlastas RBSiga tulevikus esitatavaid JPY LIBORi intressimäärasid ja et UBSi abistamine pärast seda kirjavahetust hõlbustas või võis hõlbustada UBSi ja RBSi vahelist konkurentsivastast tegevust“ (vaidlustatud otsuse põhjendus 106).

124 Teiseks tõi komisjon esile erinevaid kirjavahetusi H. ja R-i või viimati nimetatud isiku ja teiste Icapi töötajate vahel, mis leidsid aset 15. augustil 2007 ja 1. novembril 2007, et tõendada Icapi rolli JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimisel (vaidlustatud otsuse põhjendused 107–114).

125 Lõpuks ja kolmandaks viitas komisjon sellele, et UBS tunnistas oma kokkuleppe sõlmimise taotluses üles Icapi teenuse kasutamise selleks, et mõjutada JPY LIBORi rühma teatavate pankade poolt tulevikus esitatavaid JPY LIBORi intressimäärasid. Ta tuvastas, et RBS ei olnud Icapi rollist teadlik (vaidlustatud otsuse põhjendus 115).

126 Seetõttu viitab vaidlustatud otsus ainult kahele tõendile, mis võivad tõendada, et Icap oli teadlik RBSi osavõtust UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises: esiteks 14. augusti 2017. aasta kirjavahetusele ja teiseks UBSi avaldusele tema kokkuleppe sõlmimise taotluses. Nimelt puudub poolte vahel vaidlus selles, et Icapi ja UBSi suhtluses pärast 14. augustit 2007 ei viidatud ühelgi korral RBSile.

127 Mis puudutab UBSi avaldusi tema kokkuleppe sõlmimise taotluses, siis ei nähtu seda dokumenti analüüsides, et UBS oleks selles kinnitanud, et ta teavitas Icapi RBSi osavõtust UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises – UBS kinnitab ainult Icapi teenuste kasutamist.

128 Sellest tuleneb, et ainus tõend, mis võib tõendada, et Icap oli teadlik RBS rollist UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises, sisaldub 14. augusti 2017. aasta kirjavahetuse lõigus, milles H. teatab R-ile, et „RBS ja UBS esitavad kõrge kuue kuu määra“. Vaidlustatud otsuse põhjenduses 106 tõlgendas komisjon seda lauset tähenduses, et H., kes oli sel ajal UBSi kaupleja, teatas Icapi töötajale R. oma käimasolevatest aruteludest RBSiga tulevikus esitatavate JPY LIBORi intressimäärade teemal.

129 Menetlust korraldava meetmena paluti pooltel avaldada arvamust selle lause tõlgenduse kohta, arvestades kirjavahetuse jätku: „[Icap:] hästi, see aitaks:); [UBS:] will teeb mulle teene; [Icap:] ta [peaks]“, ning täpsustada, kas sõna „will“ viitas RBSi mõnele töötajale. Ilmnes, et kirjavahetus puudutas RBSi kauplejat W. H-d, kelle suhtlemist H-ga võeti arvesse UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise tuvastamisel.

130 Sellest tuleb järeldada, et selle kirjavahetuse kaudu oli H., kes sel ajal oli UBSi kaupleja, teavitanud Icapi töötajat R-i täiesti üheti mõistetavalt sellest, et ta leppis RBSi kauplejaga W. H. kokku oma esitatavate kuuekuise laenu intressimäärade tõstmises. Kuna selleks tõendiks on kirjavahetus, milles R. otseselt osales, ning arvestades selle sisu, tuleb sellele eespool punktis 118 viidatud kohtupraktikat arvestades omistada suur tõenduslik väärtus.

131 Neid asjaolusid arvestades tõendab 14. augusti 2017. aasta kirjavahetus juba üksi, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises.

132 Seetõttu tuleb esimene etteheide UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise osas tagasi lükata.

ii) Komisjoni tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises

133 Vaidlustatud otsuse punktis 5.3.3 „UBS/RBSi 2008. aasta rikkumise hõlbustamine Icapi poolt“ viitas komisjon esiteks 28. augusti 2008. aasta kirjavahetusele, milles H., kes sel ajal oli UBSi kaupleja, avaldas Icapi töötajale R-ile, millises suunas liiguvad RBSi JPY LIBORi rühmale esitatavad intressimäärad, nimelt et need määrad on „kõik madalad“ (edaspidi „28. augusti 2008. aasta kirjavahetus“) (vaidlustatud otsuse põhjendus 116).

134 Teiseks, et tõendada Icapi rolli JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimisel, tõi komisjon esile erinevaid kirjavahetusi H. ja R-i vahel või viimati nimetatud isiku ja muude Icapi töötajate vahel, mis leidsid aset 28. augustil 2008 ja 3. novembril 2008 (vaidlustatud otsuse põhjendused 117–125). Nende tõendite hulgas on 5. septembri 2008. aasta Icapi-sisene e-kiri, milles oli märgitud, et UBSil ja RBSil oli eriline huvi, et kolme kuu JPY LIBORi intressimäär oleks madal.

135 Kolmandaks viitas komisjon asjaolule, et UBS tunnistas oma kokkuleppe sõlmimise taotluses üles Icapi teenuse kasutamise selleks, et mõjutada teatavate pankade poolt JPY LIBORi rühmale tulevikus esitatavaid intressimäärasid. Ta tuvastas, et RBS ei olnud Icapi rollist teadlik (vaidlustatud otsuse põhjendus 126).

136 Seega tuuakse vaidlustatud otsuses välja kolm tõendit, mis võivad tõendada, et Icap oli teadlik rollist, mis oli RBSil UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises, ja need olid esiteks 28. augusti 2008. aasta kirjavahetus, siis 5. septembri 2008. aasta Icapi-sisene e-kiri (vt eespool punkt 134) ning viimaks UBSi avaldus tema kokkuleppe sõlmimise taotluses.

137 Mis puudutab esiteks UBSi avaldust tema kokkuleppe sõlmimise taotluses, siis tuleb asuda seisukohale, et ka selle rikkumise puhul näitab selle dokumendi analüüs vaid seda, et UBS kinnitab Icapi teenuste kasutamist, väitamata, et ta teavitas Icapi RBSi osavõtust UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest.

138 Teiseks, komisjon järeldas 28. augusti 2008. aasta kirjavahetusest, et see, et H., kes sel ajal oli UBSi kaupleja, mainis, et RBSi esitatavad intressimäärad saavad olema „kõik madalad“, oleks pidanud Icapi töötaja R-i viima järelduseni, et UBS ja RBS suhtlevad omavahel ja et sellest hetkest oli või ka võis olla H. abistamine JPY LIBORi intressimäärade muutmiseks käsitatav UBSi ja RBSi vahelisele konkurentsivastasele tegevusele kaasaaitamisena (vaidlustatud otsuse põhjendus 118).

139 Tuleb asuda seisukohale, et 28. augusti 2008. aasta kirjavahetuse selle osa analüüs, mida komisjon esile tõi, ei ole üheti tõlgendatav nii, et Icap ei saanud sellest järeldada muud, kui hakata kahtlustama, et UBS oli saanud konfidentsiaalset teavet RBSi poolt tulevikus JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade kohta. Seda sai tõlgendada ka H. analüüsi või arvamuse väljendusena ühe tema konkurendi tulevaste tõenäoliste positsioonide kohta.

140 Lisaks, 28. augusti 2008. aasta kirjavahetuse selle osa analüüs, mida komisjon esile tõi, ei võimalda – selle kirjavahetuse laiemas kontekstis – selle tähendust paremini mõista. Kuigi sellest tuleneb UBSi ja Icapi ühine tahe muuta JPY LIBORi intressimäärade kindlaksmääramise tavalist käiku, ei ole esitatud ühtki täiendavat tõendit RBSi võimaliku osavõtu kohta UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest.

141 Seetõttu ei saa ainult selle tõendiga üksi tõendada, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises. Siiski tuleb kontrollida, kas koos teiste tõenditega võib see olla osa kaudsete tõendite kogumist eespool punktis 115 viidatud kohtupraktika tähenduses.

142 Kolmandaks, mis puudutab Icapi kahe töötaja vahelist kirjavahetust, siis oli selles kirjas, et „UBSil ja RBSil oli eriline huvi, et kolme kuu [JPY LIBOR] oleks madal“ (vaidlustatud otsuse põhjendus 121). Tuleb märkida, et tõlgendus, mida pooldab komisjon, nimelt et see kirjavahetus näitab, et Icap oli teadlik RBSi ja UBSi poolt toimepandavast rikkumisest, ei ole ainus võimalik tõlgendus. Nimelt kuna Icap oma ülesannete tõttu suhtleb pidevalt asjasse puutuvate pankadega, ei saa välistada, et ta kujundab ise oma arvamuse iga Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul tegutseva panga intressimäära kohta. Niisuguse alternatiivse tõlgenduse tõenäosus võib olla suuremgi, arvestades, nagu rõhutavad hagejad, et komisjoni kasutatud tsitaat esitati lühendatud kujul, sest selle kirjavahetuse täpne sõnastus oli „[ma] arvan, et [UBSil] ja [RBSil] on ilmselge huvi, et [intressimäärad] oleksid madalad“, mis on käsitatav pigem isikliku arvamuse väljendusena.

143 Tuleb asuda seisukohale, et neid kahte tõendit ei saa pidada usutavaks, täpseks ja teineteisega kooskõlas olevaks eespool punktis 115 viidatud kohtupraktika tähenduses. Vastupidi, nendes kasutatud sõnastuse ebaselgus paneb kindlasti kahtlema, kas Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises, ja sellise kahtluse korral tuleb vastavalt eespool punktis 116 viidatud kohtupraktikale eelistada Icapi.

144 Lisaks ei saa eespool punktis 121 nimetatud põhjustel järeldada, et Icap oleks pidanud kahtlustama, et UBSi soovid esitati teise pangaga tehtava salajase koostöö elluviimise raames, kuna neid soove oleks H. võinud täiesti loogiliselt esitada ka ainult UBSi huvides.

145 Eeltoodut arvestades tuleb esimese etteheitega UBS/RBSi 2008. aasta rikkumist puudutavas osas nõustuda ja tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt b osas, milles tuvastatakse Icapi osavõtt sellest rikkumisest.

iii) Tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik DB ja UBSi rollist Citi/DB rikkumises ja Citi/UBSi rikkumises

146 Vaidlustatud otsuse punktis 5.3.6 „Citi/DB rikkumise hõlbustamine Icapi poolt“ tugines komisjon 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetusele H., kellest oli saanud Citi kaupleja, ja Icapi töötaja R-i vahel, mis puudutas Citi, UBSi ja DB poolt JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimäärade tulevast kooskõlastatud langust pärast 2010. aasta juunit (edaspidi „7. aprilli 2010. aasta kirjavahetus“). Ta tõi esile ka kaks H. poolt R-ile 18. mail 2010 esitatud sooviavaldust, millest üks puudutas madalaid üheaastase laenu intressimäärasid ja teine üldiselt madalaid JPY LIBORi intressimäärasid kuni juuni lõpuni, ning ka 23. mail 2010 esitatud soovi, et üheaastase laenu JPY LIBORi intressimäärad oleksid madalad ja kolmeaastase laenu määrad kõrged (vaidlustatud otsuse põhjendus 155).

147 Lisaks tugines komisjon Icapi töötajate R. ja G. kirjavahetusele 1. juuni 2010. aasta teabelehe, millele viidatakse eespool punktis 15, kohandamise teemal (vaidlustatud otsuse põhjendus 157) ning 2. juuni 2010. aasta kirjavahetusele, milles R. teavitas H-d, kellest oli saanud Citi kaupleja, et G. viis soovitud muudatused sisse (nimetatud otsuse põhjendus 156).

148 Lõpuks mainitakse vaidlustatud otsuses 7. juuni 2010. aasta kirjavahetust, milles H., kellest oli saanud Citi kaupleja, palus Icapi töötajalt R-ilt selleks kuuks madalaid intressimäärasid (vaidlustatud otsuse põhjendus 158) (edaspidi „7. juuni 2010. aasta kirjavahetus“). Tuleb märkida, et selles kirjavahetuses viitab Icap selgelt Citi, DB ja UBSi vahelisele salajasele koostööle.

149 Vaidlustatud otsuse punktis 5.3.7 „Citi/UBSi rikkumise hõlbustamine Icapi poolt“ tugines komisjon ainult eespool punktides 146 ja 147 viidatud tõenditele (vaidlustatud otsuse põhjendused 161–163), arvestades, et selle rikkumise tõendamiseks 7. juuni 2010. aasta kirjavahetust ei kasutatud.

150 Esimesena tuleb märkida, et keskne tõend, millel tuginetakse, et näidata Icapi teadlikkust DB ja UBSi rollist Citi/DB rikkumises ja Citi/UBSi rikkumises, on 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetuse sisu.

151 Esiteks olgu täheldatud, et selles kirjavahetuses selgitab H., kellest oli saanud Citi kaupleja, Icapi töötajale R. väga ühemõtteliselt, et ta jõudis kokkuleppele kahe DB ja RBSi kauplejaga, et Citi, UBSi ja DB poolt JPY LIBORi rühmale esitatavates intressimäärades toimuks pärast 2010. aasta juunit langus.

152 Teiseks tuleb märkida, et hagejad ei vaidle vastu mitte 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetuse konkurentsivastasele laadile, vaid selle tõenduslikule väärtusele Citi/UBSi rikkumise ja Citi/DB rikkumise seisukohast, sest komisjon järeldas, et need rikkumised lõpetati vastavalt 2. juunil 2010 ja 7. juunil 2010 ehk enne 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetuses kavandatud intressimäära langust, mis pidi toimuma pärast 2010. aasta juunit.

153 Kuigi on tõsi, nagu toonitab sisuliselt komisjon, et 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetusest piisab, et tõendada, et Icap oli teadlik JPY LIBORi intressimäärade muutmise eesmärgil toimunud kooskõlastatud tegevusest ja järelikult rikkumisest, mille panid toime Citi, DB ja UBS, puudutas see tegevus siiski erinevat rikkumise perioodi kui see, mille komisjon tuvastas Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise puhul, millele kaasa aitamist Icapile ette heidetakse.

154 Ent kohtupraktikast tuleneb, et rikkumise kestus on iga rikkumise tuvastamise oluline ja seetõttu ka lahutamatu osa (kohtuotsus, 16.11.2006, Peróxidos Orgánicos *vs.* komisjon, T-120/04, EU:T:2006:350, punkt 21).

155 Seega tuleb järeldada, et 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetus puudutas rikkumist, mis erines Citi/DB rikkumisest ja Citi/UBSi rikkumisest, mille toimepanemise hõlbustamist Icapile ette heidetakse, ja et see kirjavahetus ei saa iseenesest tõendada, et ta oli nendest kahest rikkumisest teadlik.

156 Teisena, muude vaidlustatud otsuses esile toodud tõendite osas tuleb Citi/DB rikkumist eristada Citi/UBSi rikkumisest.

157 Mis puudutab Citi/DB rikkumist, siis kuna komisjon viitab tõendina 7. juuni 2010. aasta kirjavahetusele, milles Icap viitab ise Citi, UBSi ja DB kooskõlastatud sekkumisele, tuleneb sellest vaieldamatult, et Icapi teadlikkus Citi ja DB vahelisest salajasest koostööst on õiguslikult piisavalt tõendatud.

158 Mis puudutab Citi/UBSi rikkumist, siis tuleb märkida, et komisjon kinnitas selle lõppemise kuupäevaks 2. juuni 2010 ega tuginenud seega tõendina 7. juuni 2010. aasta kirjavahetusele.

159 Sellest tuleneb, et Citi/UBSi rikkumise osas ei esita komisjon ühtegi tõendit, mis näitaks, et Icap oli teadlik Citi ja UBSi vahelisest salajasest koostööst.

160 Siiski tuleb kontrollida, kas Icap, keda 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetuse teel teavitati Citi, UBSi ja DB tulevasest kooskõlastatud tegevusest, ei oleks pidanud eespool punktis 100 viidatud kohtupraktika tähenduses „mõistlikult ette nägema“, et osa soovidest, mida Citi talle alates 18. maist 2010 avaldas, esitati asjasse puutuvate pankade salajase koostöö elluviimiseks.

161 Selle kohta tuleb märkida, et kui lugeda 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetust tervikuna, siis jääb mulje, et Citi, UBSi ja DB eesmärk, nagu sellest Icapile teada anti, oli JPY LIBORi teatud intressimäärade langus kuni detsembrini, millele pidi järgnema nende määrade või vähemalt kolmekuise laenu intressimäärade tõus.

162 Seetõttu tuleb kontrollida, kas teatud soovidest, mis H., kellest oli saanud Citi kaupleja, Icapi töötajale R-ile rikkumise perioodil avaldas, oleks Icap pidanud mõistlikult järeldama, et need esitati 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetuses viidatud asjasse puutuvate pankade salajase koostöö ettevalmistamise raames.

163 Tuleb asuda seisukohale, et vaidlustatud otsuse põhjendustest 161–163 tuleneb, et kui välja jätta üks viide kolmekuise laenu kõrgetele intressimääradele, siis palus H., kellest oli saanud Citi kaupleja, Icapile 18. mail 2010 ja 23. mail 2010 esitatud sooviavaldustes hoida madalaid intressimäärasid. Seega võis Icap mõistlikult ette näha, et aprillis ja mais avaldatud JPY LIBORi intressimäärade languse või stabiilsena hoidmise soovid esitati Citi, UBSi ja DB selle salajase koostöö ettevalmistamiseks, millest ta sai teada 7. aprillil 2010.

164 Esimene etteheide tuleb seega Citi/DB rikkumist ja Citi/UBSi rikkumist puudutavas osas tagasi lükata.

2) Kolmas etteheide, milles vaieldakse vastu Icapi panusele asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse

165 Kolmandas etteheites leiavad hagejad, et Icapile viies rikkumises süüks pandud tegevus erineb liiga palju tegevusest, mida pandi süüks asjasse puutuvatele pankadele, et saaks teha järelduse ühiste eesmärkide esinemise kohta eespool punktis 100 viidatud kohtupraktika tähenduses. Kuna vaidlustatud otsus võidakse osas, milles tuvastatakse Icapi osavõtt UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest, tühistada eespool punktides 133–145 esitatud põhjustel, siis piisab, kui käesolevat etteheidet analüüsida UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/DB rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise seisukohast.

166 Sisuliselt leiavad hagejad, et eespool punktis 165 märgitud neljast rikkumisest tuleb igaühe puhul eristada esiteks iga üksiku rikkumise toime pannud kahe panga tegevust, mis seisnes nende endi poolt JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimääradega manipuleerimises, ja teiseks Icapile ette heidetud tegevust, mis seisnes katses manipuleerida sellesse rühma kuuluvate teiste pankade intressimääradega. Nad meenutavad veel, et iga rikkumise puhul ei olnud üks kahest asjasse puutuvast pangast teadlik Icapi rollist.

167 Hagejad on seisukohal, et komisjon asus vääralt seisukohale, et eespool punktis 166 mainitud kaks tegevust moodustasid ühe ja sama rikkumise. Nii on viited ühisele eesmärgile piirata või kahjustada konkurentsi Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul või muuta JPY LIBORit üldsõnalised, väärad ja tõendamata. Hagejad lisavad, et kui H. välja arvata, ei tegutsenud nende kahe tegevuse raames samad osavõtjad ja see on objektiivne põhjus, mis lubab järeldada, et tegemist oli erinevate sündmustega. Samuti leiavad nad, et meetodid, mida mõlema kahe tegevuse puhul kasutati, olid väga erinevad, mistõttu ei saa neid pidada üheks rikkumiseks.

168 Lisaks väidavad hagejad, et komisjon lubas ühel haldusmenetluses toimunud koosolekul, et ta ei tugine vaidlustatud otsuses vastuväitele, et Icap suurendas asjasse puutuvate rikkumiste mõju. Repliigis heidavad nad komisjonile ette, et viimane ei koostanud selle koosoleku protokolli, ja nõuavad, et komisjon esitaks Üldkohtule selle koosoleku tarvis ette valmistatud märkmed, ning leiavad sisuliselt, et selle lubaduse täitmata jätmine on käsitatav õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisena.

169 Komisjon palub need etteheited tagasi lükata.

170 Esiteks tuleb märkida, et kõigi nelja eespool punktis 165 loetletud rikkumise puhul heidab Icap komisjonile ette JPY LIBORi rühma liikmeks olevate teatavate pankade pakutavate intressimäärade mõjutamist eelkõige eespool punktis 15 viidatud teabelehe muutmise teel (vt eespool punktid 15–17) ja et hagejad selle tegevuse asetleidmisele vastu ei vaidle.

171 Teiseks on ilmne, et Icapile ette heidetud tegevus ja asjasse puutuvatele pankadele ette heidetud tegevus täiendavad teineteist, kuna JPY LIBORi intressimäärad arvutatakse JPY LIBORi rühma liikmetest pankade esitatavate intressimäärade alusel. Nende määrade muutmise õnnestumise tõenäosus oleks seega olnud palju väiksem, kui eespool punktis 165 viidatud neli rikkumist oleksid

põhinenud ainult iga rikkumise osavõtjaks olnud kahe panga esitatavate intressimäärade ühisele tasemele viimisel. Sellest tuleneb, et Icapil oli keskne roll nende rikkumiste toimepanemisel, mõjutades teatavaid sellele rühmale esitatavaid intressimäärasid asjasse puutuvate pankade soovitud suunas.

172 Seega järeldas komisjon õigesti, et Icapile ette heidetud tegevusega panustati iga eespool punktis 165 viidatud nelja rikkumise puhul asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse.

173 Seda järeldust ei sea kahtluse alla hagejate argumentatsioon, et neil tekkis õiguspärane ootus, et komisjon ei võta vaidlustatud otsuses seisukohta, et Icap suurendas JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimise mõju.

174 Selline argumentatsioon eeldab niisuguse tagatise olemasolu, mille komisjoni ametnikud oleksid Icapi esindajatele andnud pärast vastuväiteteatise esitamist toimunud koosolekul.

175 Kuid ilma, et tuleks vastata küsimusele, kas need tagatised, mis antakse mitteametlikult komisjoni koosolekul, on laadilt sellised, et nendest võib tekkida hagejate õiguspärane ootus, piisab, kui märkida, et see argumentatsioon põhineb vääral faktilisel eeldusel. Hagejate esitatud lisast C.1, milleks oli nende sel koosolekul osalenud esindajate omakäelised märkmed, nähtub, et komisjon andis asjakohased tagatised ainult trahvi arvutamise kohta, mitte rikkumise asetleidmise tuvastamise kohta. Nimelt tõendab kolmest märkmete seeriast igaüks, et seda küsimust puudutati trahvisumma suuruse üle arutades ja reaktsioonina vastuväiteteatise punktis 248 kasutatud sõnastusele seoses selle arvutusega.

176 Seega tuleb kolmas etteheide tagasi lükata, ilma et tuleks võtta menetlust korraldav meede, mida hagejad taotlevad.

3) Teine etteheide, milles vaieldakse vastu Icapi tahtele panustada asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse

177 Teises etteheites on hagejad seisukohal, et komisjon ei tõendanud viie rikkumise puhul Icapi tahet panustada asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse. Samadel põhjustel, mis on välja toodud eespool punktis 165, piisab, kui analüüsida käesolevat etteheidet UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/DB rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise seisukohast.

178 Väidetavalt nähtub tõenditest ainult Icapi tahe tulla vastu soovidele, mida avaldas üks kaupleja, kes oli nendest maakleritest ühe ainus klient. Hagejad leiavad, et komisjoni argumentatsiooniga tahetakse seada kahtluse alla asjasse puutuvast kohtupraktikast tulenevat tahte kriteeriumi.

179 Komisjon palub käesolev etteheide tagasi lükata.

180 Kuivõrd esiteks otsustas komisjon nelja asjasse puutuva rikkumise kohta õigesti, et Icap oli teadlik pankadevahelisest salajasest koostööst, ja teiseks on tuvastatud, et asjasse puutuvate pankade ja Icapi tegevus olid teineteist väga tihedalt täiendavad, tuleneb sellest kindlalt, et esines Icapi tahe panustada nende pankade ühiste eesmärkide saavutamisse.

181 Nimelt tuleb asuda seisukohale, et hagejate argumentatsioonis aetakse segamini Icapi ajend, milleks võis tõesti olla soov rahuldada ühe kaupleja soove, ja Icapi teadlikkus sellest, et tema tegevuse eesmärk oli hõlbustada JPY LIBORi intressimääradega manipuleerimist, mõjutades JPY LIBORi rühmale esitatavaid intressimäärasid rikkumisest osa võtnud pankade soovitud suunas.

182 Teine etteheide tuleb seega tagasi lükata.

b) *Väite kolmas osa, mille kohaselt on väärad vaidlustatud otsuse põhjendused, mis käsitlevad Icapi poolt oma suhete ärakasutamist teatud pankade esitatavate intressimäärade mõjutamiseks*

183 Väite käesolevas osas, mis puudutab vaid UBS/RBSi 2007. aasta rikkumist, Citi/UBSi rikkumist ja Citi/DB rikkumist, vaidlevad hagejad vastu sellele, kuidas komisjon tõlgendas teatavat kirjavahetust Icapi ja tema klientide vahel. Esiteks ei selgita komisjon, miks on tõenditena arvesse võetud kirjavahetus rikkumiste seisukohast asjasse puutuv. Teiseks ei mõistnud ta selle kirjavahetuse mõtet ja sellest ei nähtu tahet manipuleerida teiste pankade poolt JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimääradega.

184 Komisjon palub, et väite käsitletav osa tagasi lükataks.

185 UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise kohta märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduse 79 punktis a, et 24. oktoobril 2007 kasutas Icap ära oma suhteid, üritades mõjutada rühma liikmeks oleva ühe panga tegevust. Citi/UBSi rikkumise ja Citi/DB rikkumise kohta viitas ta nimetatud otsuse põhjenduse 83 punktis a samasugusele tegevusele 30. aprillil 2010.

186 Käesolevas asjas piisab, kui rõhutada esiteks, et vaidlustatud otsuse põhjenduse 79 punktist b ja põhjenduse 83 punktist b nähtub, et komisjon ei piirdunud nende kolme rikkumise puhul Icapi osavõtu tuvastamisega ainult tema suhete ärakasutamise tõttu, vaid ta tuvastas selle ka JPY LIBORi rühma pankadele eespool punktis 15 viidatud teabelehe kaudu eksitava teabe edastamise tõttu, ning teiseks, et hagejad komisjoni sellele põhjenduskäigu osale vastu ei vaidle.

187 Seega kuna juba eksitava teabe edastamine ise tõendab Icapi osavõttu nendest kolmest rikkumisest, tuleb eespool punktis 74 viidatud kohtupraktikat arvestades väite see osa edutuna tagasi lükata.

c) *Väite esimene osa, mis puudutab õiguskindluse põhimõtte rikkumist*

188 Väite käesolevas osas on hagejad seisukohal, et „hõlbustamise“ kriteerium, mida Icapi suhtes kohaldati, on liiga lai, uus ja rikub õiguskindluse põhimõtet. Icapi suhtes kohaldatud „hõlbustaja“ kvalifikatsiooni ei saanud mõistlikult tuletada 8. juuli 2008. aasta kohtuotsusest AC-Treuhand *vs.* komisjon (T-99/04, EU:T:2008:256) ja seetõttu on see vastuolus nii õiguskindluse põhimõtte kui ka süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttega.

189 Hagejad väidavad selle kohta, et mõiste „hõlbustamine“ on hiljutine ja vähe lahti seletatud. Nad lisavad, et Icapi olukord erineb selgelt rollidest, mis oli AC-Treuhandil nii kohtuasjas, milles tehti 8. juuli 2008. aasta kohtuotsus AC-Treuhand *vs.* komisjon (T-99/04, EU:T:2008:256), kui ka kohtuasjas, milles tehti 6. veebruari 2014. aasta kohtuotsus AC-Treuhand *vs.* komisjon (T-27/10, EU:T:2014:59). Kui AC-Treuhand tegi salajase koostöö võimalikuks, siis Icapile heidetakse ette vaid tegutsemist seda koostööd abistades või sellesse panustades. Selle kohta märgivad hagejad, et käesolevas asjas oleks pankadevaheline salajane koostöö eksisteerinud ka ilma Icapi mis tahes sekkumiseta.

190 Icapi roll ei olnud horisontaalse kokkuleppe „hõlbustamine“, vaid see piirdus ainult vertikaalse piiranguga ühe kauplejaga, mis iseenesest ei piira ega kahjusta konkurentsi. Hagejad lisavad, et kuuest rikkumisest viie puhul ei olnud salajases koostöös osalev teine pank Icapi osavõtust teadlik. Nad on seisukohal, et nii laia kriteeriumi kohaldamine, nagu seda on mõiste „hõlbustamine“, eeldab eriti suurt mõju teiste, salajasest koostööst mitte osavõtvate ettevõtjate jaoks.

191 Komisjon palub, et väite käsitletav osa tagasi lükataks.

192 Kuna vaidlustatud otsus võidakse osas, milles selles tuvastatakse Icapi osavõtt UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest, tühistada eespool punktides 133–145 esitatud põhjustel, siis piisab, kui analüüsida väite käesolevat osa UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/DB rikkumise, Citi/RBSi rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise seisukohast.

193 Tuleb meenutada, et õiguskindluse põhimõte nõuab muu hulgas seda, et õigusnormid oleksid selged, täpsed ja ettenähtavate tagajärgedega eriti siis, kui need normid võivad üksikisikutele ja äriühingutele kaasa tuua ebasoodsaid tagajärgi (vt kohtuotsus, 17.12.2015, X-Steuerberatungsgesellschaft, C-342/14, EU:C:2015:827, punkt 59 ja seal viidatud kohtupraktika).

194 Karistusõiguses väljendub õiguskindluse põhimõte konkreetselt süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttes, mis on tagatud põhiõiguste harta artikli 49 lõikega 1 (vt selle kohta kohtuotsus, 3.6.2008, Intertanko jt, C-308/06, EU:C:2008:312, punkt 70) ja mis tähendab, et rikkumised ja nende eest määratavad karistused peavad olema selgelt määratletud seaduses, kusjuures see tingimus on täidetud, kui puudutatud isik saab asjasse puutuva sätte sõnastusest ja vajaduse korral kohtute poolt sellele antud tõlgendusest aru, millised teod või milline tegevusetus toovad kaasa tema kriminaalvastutuse (vt selle kohta kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs*. komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).

195 Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet ei tohi seega tõlgendada nii, et see keelab kriminaalvastutust käsitlevate sätete järkjärgulise selgemaks muutmise kohtu poolt konkreetsetes asjades antavate tõlgenduste abil, tingimusel et selle tulemus on rikkumise toimepanemise hetkel mõistlikult ootuspärane, pidades eelkõige silmas sellel ajal kohtupraktikas levinud asjaomase sätte tõlgendust (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs*. komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 41 ja seal viidatud kohtupraktika).

196 Ootuspärasuse mõiste ulatus sõltub siiski suuresti asjasse puutuva õigusakti sisust, sellega reguleeritavast valdkonnast ning selle adressaatide arvust ja staatusest. Seaduse ootuspärasusega ei ole vastuolus, kui asjaomane isik peab pöörduma spetsialiseerunud nõustaja poole, et konkreetse juhtumi asjaoludel mõistlikult hinnata konkreetsest teost tuleneda võivaid tagajärgi. See on nii eriti kutseala esindajate puhul, kes on harjunud oma kutsetegevuses suuremat hoolsust üles näitama. Samuti võib neilt oodata erilist hoolt sellise tegevusega kaasnevate riskide hindamisel (vt kohtuotsus, 22.10.2015, AC-Treuhand *vs*. komisjon, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika).

197 Käesolevas asjas tuleb asuda seisukohale, et Icap – olles vajaduse korral kasutanud spetsialiseerunud nõustaja abi – võis eeldada, et tema tegevust võib pidada liidu konkurentsiõiguse sätetega vastuolus olevaks, arvestades muu hulgas mõistete „kokkulepe“ ja „kooskõlastatud tegevus“ laiaulatuslikkust, mis tuleneb Euroopa Kohtu praktikast.

198 Seoses hagejate argumentatsiooniga, milles üritatakse minimeerida Icapi rolli asjasse puutuvates rikkumistes, võrreldes seda AC-Treuhandi rolliga kartellides, mida puudutavates kohtuasjades tehti 8. juuli 2008. aasta kohtuotsus AC-Treuhand *vs*. komisjon (T-99/04, EU:T:2008:256) ja 6. veebruari 2014. aasta kohtuotsus AC-Treuhand *vs*. komisjon (T-27/10, EU:T:2014:59), tuleb vastupidi toonitada selle osavõtu olulisust teatud rikkumistest. Nimelt kuna JPY LIBORi intressimäärad arvutatakse rühma pankade esitatavate intressimäärade alusel, võimaldas Icapi mõju, mida ta eespool punktis 15 viidatud teabelehe kaudu avaldas oma klientidele, kes olid selle rühma liikmed, anda nende intressimääradega manipuleerimisele palju suurema ulatuse, kui neil oleks olnud siis, kui manipuleerimine oleksid puudutanud iga rikkumise osas ainult kahe panga vahelisi esitatavaid intressimäärasid.

199 Seetõttu tuleb väite esimene osa tagasi lükata.

200 Arvestades eeltoodut, tuleb käesoleva väitega nõustuda UBS/RBSi 2008. aasta rikkumist puudutavas osas ja väide ülejäänud osas tagasi lükata.

3. Kolmas väide, mille kohaselt on rikkumiste kestus ebaõige

201 Hagejad heidavad komisjonile ette, et ta ei ole esitanud tõendeid, mis põhjendaksid kõnealuste rikkumiste kestuse valikut. Nende hinnangul ei tõenda komisjon esiteks, et Icap võttis nendest rikkumistest osa sama kaua kui asjasse puutuvad pangad, ja teiseks, et see osavõtt kestis ilma katkestusteta ajavahemikul, mille kohta komisjon väidab tõendeid omavat. Täpsemalt, komisjon peaks tõendama, et Icap oli katkematult teadlik pankade rikkumisest kogu perioodi jooksul, mis iga rikkumise kestuseks tuvastati.

202 See tõendamine on seda vajalikum, et intressimäärade kindlaksmääramine toimus päevapõhise arvutuse teel ja et komisjon möönis, et Icap ei olnud teadlik kõigist meetmetest, mida asjasse puutuvad pangad võtsid. Lisaks toovad hagejad sisuliselt esile UBSi ja seejärel Citi ühepoolsete soovide sisu erinevuse või lausa vastuolulisuse, toonitamaks, et Icap võis mõistlikult arvata, et need ei olnud seotud asjasse puutuvate pankade rikkumistega.

203 Komisjon väidab, et vaidlustatud otsuses esitatud tõendid on asjakohased nii rikkumiste toimepanemise kui ka nende kestuse seisukohast. Nendest nähtub regulaarne suhtlemine, mis toimus perioodiliti vastavalt asjasse puutuvate pankade vajadustele. Seega oleks kunstlik jagada omavahel tihedalt seotud tegevusi mõne päeva kestvateks eraldi suhtlemise seeriateks lihtsalt põhjusel, et JPY LIBORi intressimäärad määratakse kindlaks päevapõhiselt. Komisjon viitab selles küsimuses vaidlustatud otsuse põhjenduse 234 punktis c esitatud argumentatsioonile ja meenutab, et tõendatud on Icapi tahtlik tegutsemine rikkumise ühiste eesmärkide nimel.

204 Komisjon toonitab ka, et kõigi asjasse puutuvate rikkumiste puhul nõustusid kõik pangad kestusega, mida heideti ette ka Icapile, ja et iga rikkumise puhul kinnitas üks pankadest rolli, mis oli Icapil. See muudab asjakohatuks argumentatsiooni, et Icap oleks võinud arvata, et iga rikkumine lõppes pärast lühikest algset perioodi.

205 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt võib ELTL artikli 101 lõike 1 rikkumine seisneda mitte üksnes üksikus teos, vaid ka mitmes teos või koguni vältavas tegevuses, isegi kui nende tegude või vältava tegevuse üks või enam elementi võivad ka iseenesest ja iseseisvalt endast selle sätte rikkumist kujutada. Kui erinevad teod kuuluvad „tervikplaani“ nende identse eesmärgi tõttu, mis rikub konkurentsitingimusi ühisturul, siis on komisjonil õigus omistada nende tegude eest vastutus osavõtu alusel rikkumises kui tervikus (vt kohtuotsus, 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce *vs.* komisjon ja komisjon *vs.* Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 156 ja seal viidatud kohtupraktika).

206 Ettevõtja, kes võttis osa ühest mitmeosalisest rikkumisest oma käitumisega, mis vastab konkurentsivastase eesmärgiga kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse mõistele ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses ning mille eesmärk oli aidata kaasa rikkumise toimepanemisele tervikuna, võib olla ühtlasi vastutav sama rikkumise raames teiste ettevõtjate poolt toime pandud tegude eest kogu selle aja jooksul, mil ta sellest rikkumisest osa võttis. See on nii juhul, kui on tõendatud, et kõnealune ettevõtja nõustus oma vastava tegevusega panustama kõigi osavõtjate ühistesse eesmärkidesse ja et ta oli teadlik kavandatavast õigusvastasest tegevusest või teiste ettevõtjate poolt sellise tegevuse elluviimisest samadel eesmärkidel, või et ta võis seda mõistlikult ette näha ja oli valmis seda riski võtma (vt kohtuotsus, 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce *vs.* komisjon ja komisjon *vs.* Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 157 ja seal viidatud kohtupraktika).

207 Seega võib ettevõtja olla otse osalenud kõigis konkurentsivastastes tegudes, mis moodustavad ühe ja vältava rikkumise ning millisel juhul on komisjonil õigus talle süüks panna rikkumise moodustav kogu tegevus ja järelikult rikkumine kui tervik. On ka võimalik, et ettevõtja osales otse ainult osas ühe ja vältava rikkumise moodustavatest konkurentsivastastest tegevustest, kuid ta oli teadlik kogu muust kavandatavast õigusvastasest tegevusest või teiste kartellis osalejate poolt sellise tegevuse elluviimisest samadel eesmärkidel, või et ta võis seda mõistlikult ette näha ja oli valmis seda riski võtma. Ka sel

juhul on komisjonil õigus ettevõtjale süüks panna rikkumise moodustav kogu konkurentsivastane tegevus ja järelikult rikkumine kui tervik (vt kohtuotsus, 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce *vs*. komisjon ja komisjon *vs*. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 158 ja seal viidatud kohtupraktika).

208 Seevastu juhul, kui ettevõtja on osalenud otse ühes või mitmes konkurentsivastases tegevuses, mis moodustab ühe ja vältava rikkumise, kuid ei ole tõendatud, et ta soovis oma käitumisega panustada kõigi teiste keelatud kokkuleppes osalejate ühistesse eesmärkidesse ja et ta oli teadlik kogu muust kavandatavast õigusvastasest tegevusest või nimetatud osalejate poolt sellise tegevuse elluviimisest samadel eesmärkidel, või et ta võis seda mõistlikult ette näha ja oli valmis seda riski võtma, võib komisjon võtta selle ettevõtja vastutusele üksnes selle tegevuse eest, milles ta otse osales, ja üksnes niisuguse kavandatava tegevuse või teiste osalejate poolt sellise tegevuse elluviimise eest samadel eesmärkidel, mida ta järgis ja mille osas on tõendatud, et ta oli sellest teadlik või võis seda mõistlikult ette näha ja oli valmis seda riski võtma (vt kohtuotsus, 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce *vs*. komisjon ja komisjon *vs*. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 159 ja seal viidatud kohtupraktika).

209 Käesolevas asjas tugines komisjon rikkumiste kestuse kindlaksmääramiseks nende kvalifitseerimisele üheks ja vältavaks rikkumiseks, nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 210–217. Selle otsuse põhjenduse 234 punktis c märkis ta, et esitatud tõendid näitavad regulaarset suhtlemist, mis toimus perioodi vastavalt erinevate osavõtjate vajadustele, ja ta järeldas sellest, et oleks kunstlik neid jagada mõne päeva kestvateks eraldi suhtlemise seeriateks lihtsalt põhjusel, et JPY LIBORi intressimäärad määratakse kindlaks päevapõhiselt. Selle otsuse põhjenduse 234 punktis d asus ta seisukohale, et see, et Icap teadis suhtlusest UBSi ja hiljem Citi ning teiste asjasse puutuvate pankade vahel, tähendab, et ta oli võimeline eeldama, et kõik need tavapärased teod kokku, mida ta UBSi ja hiljem Citi heaks tegi, võivad ka toetada mehhanismi, mis loodi nende pankade ja asjasse puutuvate rikkumistega seotud teiste pankade vahel.

210 Hagejate argumentatsiooni võib jagada kaheks etteheiteks. Nad väidavad esiteks, et teatav Icapi tegevus, millele komisjon tugines, ei ole asjasse puutuv, ja teiseks, et rikkumise perioodi hulka loeti ajavahemikke, mille suhtes ei esitatud ühtki tõendit Icapi osavõtu kohta.

211 Kuna vaidlustatud otsus võidakse osas, milles tuvastatakse Icapi osavõtt UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest, tühistada eespool punktides 133–145 esitatud põhjustel, siis piisab, kui käesolevat väidet analüüsida UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/DB rikkumise, Citi/RBSi rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise seisukohast.

212 Enne vaidlustatud otsuse õiguspärasuse hindamist tuleb teha kaks sissejuhatavat tähelepanekut, mis puudutavad iga komisjoni tuvastatud rikkumisperioodi.

213 Mis puudutab esimest etteheidet, siis tuleb meenutada eespool punktis 105 märgitut, et vaidlustatud otsuses ei tuvastanud komisjon niisuguseid eraldiseisvaid rikkumisi Icapi ja UBSi ning hiljem Icapi ja Citi vahel, mille eesmärk oleks olnud pankade esitatavate intressimääradega manipuleerimine UBSi ja hiljem Citi huvidele soodsas suunas Icapi poolt väära teabe levitamise teel. Vaidlustatud otsuse kohaselt tekkis Icapi vastutus sellest, et ta võttis osa komisjoni tuvastatud konkurentsivastasest tegevusest, mille viimane kvalifitseeris „hõlbustamiseks“. Ta lähtus sellest, et Icap viis täide rikkumisi, mille toimepanemises olid iga kord kokku leppinud kaks panka. Järelikult analoogselt põhjustega, mis on esitatud eespool punktides 119–121, sai tõenditeks tema osavõtu kohta rikkumistest pidada ainult tõendeid, millega sai tõendada, et Icap oli teadlik või võis mõistlikult ette näha, et soove, mida talle esitasid UBS ja hiljem Citi, avaldati iga rikkumisega seotud kahe panga ühiste eesmärkide saavutamiseks.

214 Mis puudutab teist etteheidet, siis tuleb märkida, et hagejate argumentatsioon põhineb peamiselt asjaolul, et JPY LIBORi intressimäärad määratakse kindlaks päevapõhiselt ja et järelikult tuleb mõju jätkumiseks manipuleerida iga päev.

215 Tuleb asuda seisukohale, et see argumentatsioon on võrdsustatav komisjoni poolt tuvastatud Icapi rikkumisest osavõtu vältava laadi põhjendatuse vaidlustamisega.

216 Selle kohta tuleb meenutada, et olenevalt asjaoludest võib üks rikkumine olla vältav või jätkuv.

217 Nimelt, kuigi mõiste „üks rikkumine“ all peetakse silmas olukorda, kus mitu ettevõtjat võtsid osa ühest rikkumisest, mis seisnes konkurentsi kahjustavas sama majandusliku eesmärgiga vältavas tegevuses või üksikutes rikkumistes, mida sidusid omavahel sama objekt ja subjektid, võimaldab rikkumise toimepanemise viis kvalifitseerida rikkumise üheks ja kas vältavaks või jätkuvaks rikkumiseks (vt selle kohta kohtuotsused, 17.5.2013, Trelleborg Industrie ja Trelleborg *vs*. komisjon, T-147/09 ja T-148/09, EU:T:2013:259, punktid 85 ja 86, ning 16.6.2015, FSL jt *vs*. komisjon, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 484).

218 Mis puudutab vältavat rikkumist, siis võimaldab tervikplaani mõiste komisjonil eeldada, et rikkumise toimepanemist ei katkestatud, isegi kui teatud perioodi suhtes ei ole tal tõendeid ettevõtja osavõtu kohta sellest rikkumisest, tingimusel et ta võttis rikkumisest osa enne ja pärast seda perioodi ning puuduvad otsesed või kaudsed tõendid, mis lubavad arvata, et tema osas oli rikkumine katkenud. Sellisel juhul võib komisjon trahvi määrata kogu rikkumise perioodi eest, sealhulgas perioodi eest, mille osas tal ei ole ettevõtja osavõtu kohta tõendeid (vt selle kohta kohtuotsused, 17.5.2013, Trelleborg Industrie ja Trelleborg *vs*. komisjon, T-147/09 ja T-148/09, EU:T:2013:259, punkt 87, ja 16.6.2015, FSL jt *vs*. komisjon, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 481).

219 Ent õiguskindluse põhimõte nõuab, et kui puuduvad tõendid, mis otseselt tõendaksid rikkumise kestust, esitab komisjon vähemalt tõendid, mis puudutavad ajaliselt piisavalt lähestikku asetleidnud asjaolusid, nii et võib mõistlikult tuvastada, et see rikkumine vältas katkematult kahe täpse kuupäeva vahel (vt kohtuotsus, 16.6.2015, FSL jt *vs*. komisjon, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 482 ja seal viidatud kohtupraktika).

220 Kuigi ajavahemik, mis lahutab rikkumise kahte ilmingut, on asjakohane kriteerium, et tuvastada rikkumise vältavus, ei saa siiski ainult abstraktselt uurida küsimust, kas nimetatud periood on või ei ole piisavalt pikk, et seda saaks pidada rikkumise katkemiseks. Vastupidi, seda tuleb hinnata kõnealuse keelatud kokkuleppe toimimise konteksti arvestades (vt kohtuotsus, 16.6.2015, FSL jt *vs*. komisjon, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 483 ja seal viidatud kohtupraktika).

221 Lõpuks, kui võib asuda seisukohale, et ettevõtja osavõtt rikkumisest katkes, kuid ettevõtja võttis rikkumisest osa enne ja pärast seda katkestamist, võib rikkumise kvalifitseerida jätkuvaks rikkumiseks, kui – nagu ka vältava rikkumise puhul – enne ja pärast katkestamist soovitakse saavutada sama eesmärk, mille võib tuletada sellest, kas asjasse puutuvate tegude eesmärk, asjasse puutuvad kaubad, salajases koostöös osalenud ettevõtjad, rikkumise peamine toimepanemise viis, ettevõtjate nimel tegutsenud füüsilised isikud ja lõpuks nende tegude geograafiline ulatus on samad. Tegemist on seega ühe ja jätkuva rikkumisega ning kuigi komisjon võib määrata trahvi kogu rikkumisperioodi eest, ei või ta seevastu trahvi määrata perioodi eest, mille vältel rikkumine oli katkenud (kohtuotsused, 17.5.2013, Trelleborg Industrie ja Trelleborg *vs*. komisjon, T-147/09 ja T-148/09, EU:T:2013:259, punkt 88, ja 16.6.2015, FSL jt *vs*. komisjon, T-655/11, EU:T:2015:383, punkt 484).

222 Käesolevas asjas tuleb tõesti rikkumiste toimimise kontekstina – mis on asjasse puutuv tegur selle hindamisel, kas ajavahemik, mis lahutab rikkumise kahte ilmingut, viitab ettevõtja poolt rikkumisest osavõtmise katkestamisele eespool punktis 220 meenutatud kohtupraktika tähenduses – arvesse võtta

JPY LIBORi intressimäärade kindlaksmääramist iga päev. Sellest tuleneb vastuvaidlematult, et nende määradega manipuleerimise mõju on ajaliselt piiratud ja manipuleerida tuleb selle mõju jätkumiseks iga päev.

223 Selle kohta tuleb meenutada, et juhul, kui keelatud kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse jätkamine nõuab teatud konkreetsete positiivsete meetmete võtmist, ei saa komisjon eeldada keelatud kokkuleppe jätkamist, kui tal puuduvad tõendid nende meetmete võtmise kohta (vt selle kohta kohtuotsus, 15.3.2000, Cimenteries CBR jt *vs*. komisjon, T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, EU:T:2000:77, punktid 2803 ja 2804).

224 Sellest tuleneb, et Icapi osavõtu tõendamine ühtedest vältavatest rikkumistest ja seega tema vastutuse teke kõigi rikkumisperioodide eest eeldas, et komisjon toob esile reaalsed meetmed, mida Icap võttis kas iga päev või vähemalt piisavalt lühikeste ajavahemike tagant. Vastasel juhul pidi komisjon järeldama, et tegemist on ühe jätkuva rikkumisega, ning mitte lugema Icapi rikkumisperioodi hulka ajavahemikke, mille suhtes tal Icapi osavõtu kohta tõendid puudusid.

225 Iga asjasse puutuva rikkumise puhul tuleb hagejate esitatud kaht etteheidet analüüsida koos.

a) *Icapi osaluse kestus UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises*

226 Mis puudutab Icapi suhtes tuvastatud rikkumisperioodi seoses UBS/RBSi 2007. aasta rikkumisega, siis nagu juba selgitatud eespool punktides 128–131, nähtus Icapi teadlikkus UBSi ja RBSi ühistest eesmärkidest ainult 14. augusti 2007. aasta kirjavahetusest, mida mainitakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 106. Ent kuigi see kirjavahetus võimaldas Icapil mõista, et UBS ja RBS panevad toime rikkumise, oli selles kirjavahetuses esitatud teave siiski piiratud kahest aspektist. Esiteks puudutas see ainult kuuekuise laenu JPY LIBORi intressimääraga manipuleerimist. Teiseks käsitleti selles ainult nimetatud määraga tõususuunalist manipuleerimist.

227 Esimesena tuleb märkida, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 107 tuuakse esile soovid, mida sel ajal UBSi kauplejaks olnud H. avaldas Icapi töötajast R-ile 15., 16. ja 17. augustil 2007 ning milles paluti hoida kuue kuu intressimäärad kõrged. Tuleb asuda seisukohale, et need sooviavaldused on kooskõlas 14. augusti 2007. aasta kirjavahetuses väljendatuga ja need esitati kõik lühikeste ajavahemike tagant. Sellest tuleneb vaieldamatult, et juba need soovid iseenesest tõendavad Icapi osavõttu ühest ja vältavast rikkumisest kuni selle kuupäevani.

228 Teisena tuleb siiski märkida, et järgmised tõendid, mida komisjon Icapi suhtes arvesse võttis, puudutavad kas intressimäärasid, mida kohaldati 14. augusti 2007. aasta kirjavahetuses käsitletust erinevate tähtaegadega laenudele, või manipulatsioone intressimääradega, mis liikusid selles kirjavahetuses väljendatule vastupidises suunas.

229 Nii käsitles H. poolt, kes oli sel ajal UBSi kaupleja, Icapi töötajast R-ile 20. augustil 2007 esitatud soov, mida mainitakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 107, kolmekuise laenu kõrgeid JPY LIBORi intressimäärasid, kuigi Icapi oli teavitatud ainult kuuekuise laenu intressimäära tõusu kokkuleppest UBSi ja RBSi vahel. Samuti H. soov, mida ta väljendas R-ile 22. augustil 2007 ja millele viidatakse vaidlustatud otsuse põhjenduses 108, puudutab kuuekuise laenu madalaid JPY LIBORi intressimäärasid, olles seega vastupidine UBSi ja RBSi kokkuleppe sisule kujul, millest oli teadlik Icap.

230 Seega vähemalt alates 22. augustist 2007 võis Icap mõistlikult arvata, et UBS/RBSi rikkumine on lõppenud. Järelikult ja kuna Icapile ei tehtud teatavaks muud hilisemat teavet UBS/RBSi salajase koostöö jätkamise või kordamise kohta, ei saa alates sellest kuupäevast talle ette heita osavõttu sellest rikkumisest.

231 Seega tuleb kolmanda väitega nõustuda osas, milles vaidlustatud otsuses tuvastatakse Icapi osavõtt UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises pärast 22. augusti 2007.

b) *Icapi osaluse kestus Citi/RBSi rikkumises*

232 Mis puudutab Icapi suhtes tuvastatud rikkumisperioodi seoses Citi/RBSi rikkumisega, siis tuleb märkida, et hagejad ei vaidle vastu Icapi osavõtule nimetatud rikkumisest kuupäevadel, mille kohta komisjon tõendid esitas. Nende argumentatsioonis vaidlustatakse ainult selle osavõtu vältavus kogu tuvastatud rikkumisperioodi kestel, nimelt 3. märtsist 2010 kuni 22. juunini 2010.

233 Selle kohta tuleb märkida, et vaidlustatud otsuse punktist 5.3.5, mis puudutas Citi/RBSi rikkumise toimepanemise „hõlbustamist“ Icapi poolt, nähtub, et komisjon esitas tõendeid ainult järgmiste kuupäevade kohta: 3. ja 4. märts 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendused 142–144), 28. ja 29. aprill 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendused 146 ja 147), 4. mai 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 149), 12. mai 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 148), 13. mai 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 149), 25. mai 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 150), 15. juuni 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 151) ja 22. juuni 2010 (vaidlustatud otsuse põhjendus 152).

234 Esiteks, kuna kogu tegevus, mida Icapile süüks pannakse, seisneb H., kellest oli saanud Citi kaupleja, palvel RBSilt teabe saamises tema tulevaste nende intressimäärade taseme kohta, mida ta kavatseb JPY LIBORi rühmale esitada, ning teatud juhtudel nende mõjutamises, tuleneb sellest kindlalt, et need teod pandi toime ühe rikkumise raames.

235 Teiseks, mis puudutab vaidlusaluse rikkumise suhtes kohaldatud kvalifikatsiooni „vältav rikkumine“ põhjendatust, siis tuleb märkida, et kuigi ajavahemiku kohta 28. aprillist kuni 22. juunini 2010 esitab komisjon tõendeid Icapi regulaarse ja suhteliselt sagedase sekkumise kohta, ei ole perioodi kohta 5. märtsist kuni 27. aprillini 2010 ehk perioodi kohta, mis kestis enam kui seitse nädalat, esitatud ühtegi tõendit.

236 Lisaks, kuigi tõendid 3. ja 4. märtsi 2010 kohta tõendavad selgelt Citi kauplejaks saanud H. palvel Icapi sekkumist eesmärgiga, et RBS langetaks JPY LIBORi rühmale esitatavaid intressimäärasid, nähtub nendest ka see, et H. eesmärk oli kolmekuise laenu JPY LIBORi intressimäära ühekordne langus, et parandada tema positsiooni 3. märtsil 2010. Sellest ei saa järeldada niisuguse raamlepingu olemasolu, milles RBS oleks aktsepteerinud muuta pikemas perspektiivis tema esitatavaid intressimäärasid H. soovitud suunas.

237 Sellest tuleneb, et eespool punktides 222–224 esitatud põhjustel ja arvestades muu hulgas JPY LIBORi intressimäärade kindlaksmääramist päevapõhiselt, oleks Icapi sekkumise kohta tõendite puudumine nii pika perioodi suhtes pidanud komisjoni viima järelduseni, et tema osavõtt rikkumisest katkes 5. märtsist 2010 kuni 27. aprillini 2010.

238 Seega tuleb kolmanda väitega nõustuda osas, milles vaidlustatud otsuses tuvastatakse hagejate osavõtt Citi/RBSi rikkumisest 5. märtsist 2010 kuni 27. aprillini 2010.

c) *Icapi osaluse kestus Citi/DB rikkumises ja Citi/UBSi rikkumises*

239 Mis puudutab Icapi suhtes tuvastatud rikkumisperioodi õiguspärasust seoses Citi/DB rikkumise ja Citi/UBS rikkumisega, siis vaidlevad hagejad vastu nii nende tõendite asjasse puutuvusele, mida Icapi suhtes esitati, kui ka tema poolt nendest rikkumistest osavõtu vältavale laadile.

240 Esimesena tuleb seoses Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise suhtes komisjoni poolt arvesse võetud tõendite asjasse puutuvusega märkida järgmist.

241 Esiteks, mis puudutab vaidlustatud otsuse põhjendustes 154 ja 160 mainitud 7. aprilli 2010. aasta kirjavahetust, siis tuleb eespool punktides 152–155 märgituga analoogsetel põhjustel täheldada, et see käsitles komisjoni tuvastatutest erinevat rikkumist. Seega sama moodi nagu asuti seisukohale, et see kirjavahetus ei saanud iseenesest tõendada Icapi teadlikkust asjasse puutuvatest rikkumistest, tuleb ka järeldada, et see ei saa tõendada tema osavõttu Citi/DB rikkumisest.

242 Teiseks, mis puudutab H., kellest oli saanud Citi kaupleja, poolt R-ile kui Icapi töötajale 18. mail 2010 ja 23. mail 2010 avaldatud soove, millele viidatakse vaidlustatud otsuse põhjendustes 155 ja 161, siis tuleb eespool punktis 163 selgitatuga analoogsetel põhjustel järeldada, et Icap võis mõistlikult ette näha, et need soovid esitati Citi, DB ja RBSi vahelise salajase koostöö elluviimise raames. Seetõttu võttis komisjon õigesti neid arvesse.

243 Kolmandaks, sama kehtib Icapi töötajate R-i ja G. kirjavahetuse suhtes, milles käsitletakse vaidlustatud otsuse punktis 157 ja 163 mainitud kohandusi 1. juuni 2010. aasta teabelehes, millele viidatakse eespool punktis 15, kuna see kirjavahetus on hilisem eespool punktis 242 nimetatud sooviavaldustest ning seda võib järelikult pidada nende täitmiseks. Seda kinnitab ka R-i ja H., kellest oli saanud Citi kaupleja, vaheline vestlus järgmisel päeval, st 2. juunil 2010, millele viidatakse nimetatud otsuse põhjendustes 156 ja 162, milles R. teavitab H-d, et G. viis soovitud muudatused sisse.

244 Lõpuks neljandaks, mis puudutab Citi/DB rikkumist, siis ka selle puhul võttis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 158 nimetatud 7. juuni 2010. aasta kirjavahetust õigesti arvesse, sest eespool punktis 157 esitatud põhjustel tõendab selle sisu selgelt Icapi teadlikkust Citi ja DB vahelisest salajasest koostööst.

245 Teisena, analüüsides, kas komisjoni tuvastatud Citi/DB rikkumisest Icapi osavõtu vältav laad perioodil 7. aprillist kuni 7. juunini 2010 on põhjendatud, tuleb märkida, et vaidlustatud otsuses ei tugineta ühelegi tõendile selle kohta, et Icapile oleks esitatud mõni soov JPY LIBORi rühmale esitatavate intressimääradega manipuleerimise kohta enne 18. maid 2010. Samas nähtub eespool punktides 242–244 märgitust, et komisjon esitab tõendeid Icapi regulaarse ja suhteliselt sagedase sekkumise kohta pärast seda kuupäeva kuni 7. juunini 2010.

246 Sellest tuleneb, et komisjon määras valesti 7. aprilli 2010 kui Icapi osavõtu alguskuupäeva Citi/DB rikkumisest, sest ta esitas tõendeid selle osavõtu kohta alles alates 18. maist 2010.

247 Järelikult tuleb kolmanda väitega nõustuda osas, milles vaidlustatud otsuses tuvastati hagejate osavõtt Citi/DB rikkumisest ajavahemikul 7. aprillist 2010 kuni 18. maini 2010.

248 Kolmandana, analüüsides, kas komisjoni tuvastatud Citi/UBSi rikkumisest Icapi osavõtu vältav laad perioodil 28. aprillist kuni 2. juunini 2010 on põhjendatud, piisab, kui meenutada, et komisjon tugineb samadele tõenditele, mis ta esitab Citi/DB rikkumise kohta. Sellest tuleneb paratamatult, et komisjon määras nimetatud osavõtu alguskuupäevaks valesti 28. aprilli 2010, sest tal oli tõendeid selle kohta alles alates 18. maist 2010.

249 Järelikult tuleb kolmanda väitega nõustuda osas, milles vaidlustatud otsuses tuvastati Icapi osavõtt Citi/UBSi rikkumisest ajavahemikul 28. aprillist 2010 kuni 18. maini 2010.

d) *Icapi osaluse kestus UBS/DB rikkumises*

250 Mis puudutab vaidlustatud otsuse õiguspärasust seoses Icapi suhtes tuvastatud rikkumisperioodiga UBS/DB rikkumises, nimelt perioodiga 22. maist kuni 10. augustini 2009, siis tuleb esimesena täheldada, et hagejad ei vaidle vastu Icapi suhtes esitatud tõendite asjasse puutuvusele.

251 Teisena tuleneb vaidlustatud otsuse punktist 5.3.4 ja täpsemalt selle otsuse põhjendustest 129–139, et komisjon on tõendanud Icapi regulaarset sekkumist väga sageli ja kogu tuvastatud rikkumisperioodi jooksul. Seega on komisjon õigesti tuvastanud Icapi osavõtu UBS/DB rikkumisest 22. maist 2009 kuni 10. augustini 2009.

252 Arvestades eeltoodut, tuleb käesoleva väitega nõustuda ja tühistada vaidlustatud otsuse artikli 1 punkt a osas, milles tuvastatakse Icapi osavõtt UBS/RBSi 2007. aasta rikkumisest pärast 22. augustit 2007, selle otsuse artikli 1 punkt d osas, milles tuvastatakse tema osavõtt Citi/RBS rikkumisest ajavahemikul 5. märtsist 2010 kuni 27. aprillini 2010, ning selle otsuse artikli 1 punktid e ja f osas, milles tuvastatakse tema osavõtt Citi/DB rikkumisest ja Citi/UBSi rikkumisest enne 18. maid 2010.

4. Neljas väide, mille kohaselt on rikutud süütuse presumptsiooni ja hea halduse põhimõtet

253 Käesolevas väites leiavad hagejad, et vaidlustatud otsus tuleb tühistada seetõttu, et alates 2013. aasta otsusest tehakse viiteid Icapi tegevusele, ning nad esitavad kaks etteheidet, mis käsitlevad esiteks süütuse presumptsiooni põhimõtte ja teiseks hea halduse põhimõtte rikkumist.

254 Komisjon palub käesolev väide tagasi lükata.

255 Kuna vaidlustatud otsus võidakse osas, milles tuvastatakse Icapi osalus UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises, tühistada eespool punktides 133–145 esitatud põhjustel, siis piisab, kui käesolevat väidet analüüsida UBS/RBSi 2007. aasta rikkumise, UBS/DB rikkumise, Citi/RBSi rikkumise, Citi/DB rikkumise ja Citi/UBSi rikkumise seisukohast.

256 Mis puudutab etteheidet, et 2013. aasta otsus võeti väidetavalt vastu süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkudes, siis tuleb meenutada, et see põhimõte on liidu õiguse üldpõhimõte, mis käesoleval ajal on sätestatud põhiõiguste harta artikli 48 lõikes 1, mida kohaldatakse menetlustes, mis on seotud ettevõtjate suhtes kohaldatavate konkurentsieeskirjade rikkumisega ja mis võivad lõppeda trahvi või karistusmakse määramisega (vt kohtuotsus, 22.11.2012, E.ON Energie *vs*. komisjon, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punktid 72 ja 73 ning seal viidatud kohtupraktika).

257 Süütuse presumptsiooni põhimõte tähendab, et süüdistatava süütust eeldatakse seni, kuni tema süü on õiguspäraselt tuvastatud. Selle põhimõttega on seega vastuolus rikkumises süüdistatava isiku vastutuse mis tahes formaalne tuvastamine või sellele isegi vihjamine menetlust lõpetavas otsuses, ilma et sellel isikul oleks olnud võimalik kasutada kõiki tavapäraselt kaitseõiguste teostamisega kaasnevaid garantiisid tavalist käiku järgiva ja vaidluse sisu alusel põhjendatud otsuseni jõudva menetluse raames (kohtuotsused, 6.10.2005, Sumitomo Chemical ja Sumika Fine Chemicals *vs*. komisjon, T-22/02 ja T-23/02, EU:T:2005:349, punkt 106; 12.10.2007, Pergan Hilfsstoffe für industrielle Prozesse *vs*. komisjon, T-474/04, EU:T:2007:306, punkt 76, ning 16.9.2013, Villeroy & Boch Austria *vs*. komisjon, T-373/10 ja T-374/10, ei avaldata, EU:T:2013:455, punkt 158).

258 Käesolevas asjas tuleb esiteks märkida, et 2013. aasta otsuse osas „Faktiliste asjaolude kirjeldus“ selgitas komisjon muu hulgas põhjendustes 43, 45, 46, 49, 50, 54, 56, 59, 60, 62 ja 64, kuidas Icap kokkuleppemenetluses osalenud pankadele süüks pandud rikkumiste toimepanemist „hõlbustas“.

259 Tuleb märkida, et nendest lõikudest, mis küll asuvad 2013. aasta otsuse osas, milles meenutatakse faktilisi asjaolusid ja mis ei sisalda iseenesest õiguslikku kvalifikatsiooni ELTL artikli 101 lõike 1 seisukohast, tuleb siiski eriti selgelt välja komisjoni hoiak Icapi osavõtu suhtes tuvastatud rikkumistest,

mille panid toime asjasse puutuvad pangad. Eriti ilmekas näide selle kohta on nimetatud otsuse põhjendus 45, mis väljendab komisjoni kindlat positsiooni selles küsimuses, sest ta märgib seal järgmist:

„[…] Icap üritas mõjutada tema esitatavaid JPY LIBORi intressimäärasid, suunates neid UBSi kaupleja soovitud suunas; […] teatud juhtudel edastades teabelehe kaudu ekslikku teavet teatavatele rühma kuuluvatele pankadele […], esitledes neid kui „ennustusi“ või „prognoosi“, millisele tasemele JPY LIBORi intressimäärad kinnitatakse[; s]elle eksitava teabe eesmärk oli mõjutada teatavaid rühma kuuluvaid pankasid, kes ei võtnud rikkumistest osa, et nad esitaksid oma JPY LIBORi intressimäärad kohandatud „ennustustele“ või „prognoosidele“ vastavatena.“ [mitteametlik tõlge]

260 Teiseks, kuigi 2013. aasta otsuse põhjenduses 51 täpsustatakse, et see otsus ei puuduta Icapi tegevuse õiguslikku kvalifikatsiooni ega tema vastutust, sai siiski komisjoni seisukoha Icapi tegevusele antava õigusliku kvalifikatsiooni ja tema vastutuse tekkimise suhtes kõigi kuue rikkumise puhul hõlpsalt tuletada selle otsuse tekstist.

261 Nimelt, esiteks kordab komisjon 2013. aasta otsuse põhjenduses 69 8. juuli 2008. aasta kohtuotsuse AC-Treuhand *vs.* komisjon (T-99/04, EU:T:2008:256) punkti 130 sisu, millele ta viitab ning milles Üldkohus selgitas ettevõtja vastutuse tekkimise tingimusi olukorras, mille ta määratleb kui rikkumise „hõlbustamise“. Teiseks viitab nimetatud otsus muu hulgas punktide 4.1.2.1, 4.1.2.3, 4.1.2.4 ja 4.1.3 pealkirjades asjasse puutuvate rikkumiste „hõlbustamisele“ Icapi poolt.

262 Kolmandaks tuleb märkida, et 2013. aasta otsus on lõplik, „menetlust lõpetav“ otsus eespool punktis 257 viidatud kohtupraktika tähenduses.

263 Asjakohatu on paralleel, mille komisjon tõmbas kohtuistungil Icapi tegevuse õiguspärasuse suhtes 2013. aasta otsuses väljendatud seisukoha ja sellise seisukoha vahel, mis võib olla esitatud vastuväiteteatises. Nimelt on teisel juhul ettevõtjal võimalik end tõhusalt kaitsta enne, kui komisjon lõpliku otsuse teeb. Kuna hagejad otsustasid kokkuleppemenetluses mitte osaleda, ei saanud nad enne selle otsuse vastuvõtmist oma seisukohta esitada. Samuti see, et hagejad võivad teostada oma kaitseõigusi vaidlustatud otsuse peale hagi esitamisega, ei muuda asjaolu, et sellest otsusest varasemas lõplikus otsuses oli komisjon juba kinnitanud oma ametlikku seisukohta Icapi osavõtu kohta kuuest ELTL artikli 101 rikkumisest.

264 Lõpuks, neljandaks ei sea seda järeldust kahtluse alla komisjoni argumentatsioon, milles väidetakse sisuliselt, et viited kolmandate isikute osavõtule võivad olla vajalikud nende isikute süü hindamiseks, kes osalevad kokkuleppemenetluses. Komisjon meenutab, et suurema kiiruse ja tõhususe saavutamine on kokkuleppemenetluse üks eesmärke, ja järeldab sellest, et selle eesmärgi täitmisega oleks vastuolus lubada isikul, kes kokkulepet sõlmida ei soovi, põhjustada viivitust teiste isikute suhtes tehtava kokkuleppe sõlmimise otsuse vastuvõtmisel.

265 Selle kohta tuleb meenutada, et kui süütuse presumptsiooni põhimõte on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 48, millel on ELL artikli 6 kohaselt aluslepingutega samaväärne õigusjõud, siis kokkuleppemenetluse alus on komisjoni poolt määruse nr 1/2003 artikli 33 alusel vastu võetud määrus, nimelt määrus nr 622/2008, ning et selle menetluse kasutamine on vabatahtlik nii komisjonile kui ka asjasse puutuvatele ettevõtjatele.

266 Seega nõudeid, mis on seotud süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimisega, ei saa muuta kokkuleppemenetluse kiiruse ja tõhususe säilitamise kaalutlustel, ükskõik kui õilsad need on. Vastupidi, komisjoni kohustus on viia kokkuleppemenetlus läbi nii, et see oleks kooskõlas põhiõiguste harta artiklis 48 sätestatud nõuetega.

267 Tõsi, nagu Üldkohus meenutas oma 20. mai 2015. aasta kohtuotsuses Timab Industries ja CFPR *vs.* komisjon (T-456/10, EU:T:2015:296, punkt 71), võib komisjon juhul, kui kokkulepe ei hõlma rikkumise kõiki osalisi, võtta esiteks lihtsustatud menetluses vastu otsuse, mille adressaadid on rikkumises osalenud need ettevõtjad, kes otsustasid kokkuleppe sõlmida, ning milles märgitakse ära iga sellise osaleja võetud kohustused, ja teiseks võtta tavapärases menetluses vastu otsuse, mille adressaadid on rikkumises osalenud ettevõtjad, kes otsustasid kokkulepet mitte sõlmida.

268 Kuid sellise „hübriid"-kokkuleppemenetluse läbiviimine peab toimuma nende ettevõtjate süütuse presumptsiooni järgides, kes on otsustanud kokkulepet mitte sõlmida. Seetõttu olukorras, kus komisjon leiab, et ta ei saa otsustada kokkulepet sõlmivate ettevõtjate vastutuse üle ilma, et ta otsustaks samas ka nende ettevõtjate rikkumisest osavõtu üle, kes kokkulepet ei sõlmi, peab ta järelikult võtma vajalikud meetmed – mille hulgas on näiteks kõigi keelatud kokkuleppes osalenud ettevõtjate suhtes tehtavate otsuste vastuvõtmine samal kuupäeval, nagu ta seda tegi juhtumis, milles tehti 20. mai 2015. aasta kohtuotsus Timab Industries ja CFPR *vs.* komisjon (T-456/10, EU:T:2015:296) –, mis võimaldavad süütuse presumptsiooni järgida.

269 Arvestades eeltoodut, tuleb asuda seisukohale, et 2013. aasta otsuse vastuvõtmisel rikkus komisjon Icapi süütuse presumptsiooni. Tõsi, tuleb ka märkida, et tema süütuse presumptsiooni rikkumine 2013. aasta otsuse vastuvõtmisel ei saa avaldada otsest mõju vaidlustatud otsuse õiguspärasusele, arvestades, et need kaks otsust tehti erinevates ja teineteisest sõltumatutes menetlustes.

270 Kuid tuleb kontrollida, kas see, et komisjon tuvastas Icapi osavõtu asjasse puutuvatest rikkumistest enne vaidlustatud otsuse vastuvõtmist, võib tähendada, et ta ei olnud selles otsuses järginud objektiivset erapooletust, ja järelikult rikuti selles põhiõiguste harta artiklis 41 sätestatud hea halduse põhimõtet, nagu hagejad teises etteheites väidavad.

271 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on komisjon keelatud kokkuleppeid puudutavas haldusmenetluses kohustatud järgima õigust heale haldusele, mis on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 41 (vt selle kohta kohtuotsus, 11.7.2013, Ziegler *vs.* komisjon, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 154 ja seal viidatud kohtupraktika).

272 Põhiõiguste harta artikkel 41 näeb ette, et igaühel on õigus muu hulgas sellele, et liidu institutsioonid käsitleksid tema küsimusi erapooletult. See erapooletuse nõue hõlmab esiteks subjektiivset erapooletust, mis tähendab, et asjasse puutuva institutsiooni ükski liige, kes küsimusega tegeleb, ei tohi väljendada oma erapoolikust või isiklikke eelarvamusi, ning teiseks objektiivset erapooletust, mis tähendab, et institutsioon peab pakkuma piisavaid tagatisi, et välistada selles suhtes põhjendatud kahtlusi (vt kohtuotsus, 11.7.2013, Ziegler *vs.* komisjon, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 155 ja seal viidatud kohtupraktika).

273 Käesoleva väite ese on ainult objektiivne erapooletus. Hagejad väidavad sisuliselt, et komisjoni objektiivses erapooletuses saab õigustatult kahelda, sest ta pidi otsustama oma enda hinnangute põhjendatuse üle.

274 Kuid tuleb asuda seisukohale, et see etteheide iseenesest ei saa käesoleva asja asjaoludel tuua kaasa vaidlustatud otsuse tühistamist. Nimelt tuleb märkida, et asjasse puutuvate rikkumiste kvalifitseerimisel või Icapi rikkumisest osavõtu analüüsimisel ei teostanud komisjon mingit sellist kaalutlusõigust, mida oleks saanud mõjutada objektiivse erapooletuse puudumine, ja seda näitab täielik kontroll, mida Üldkohus teostas esimese, teise ja kolmanda väite analüüsimisel.

275 Selle kohta tuleb märkida, et hagejate kriitika oli suunatud komisjoni tuvastatud rikkumiste „eesmärgipõhiseks" kvalifitseerimise põhjendatusele (esimene väide) ja Icapi poolt nendest rikkumistest osavõtu tuvastamisele (teine ja kolmas väide).

276 Mis puudutab esiteks Icapi osavõttu nendest rikkumistest, siis küsimus, kas võimalik komisjoni objektiivse erapooletuse puudumine võis mõjutada vaidlustatud otsuse õiguspärasust, on lahutamatult seotud küsimusega, kas selles otsuses tehtud järeldusi toetavad nõuetekohaselt tõendid, mida komisjon on esitanud (vt selle kohta kohtuotsus, 6.7.2000, Volkswagen *vs.* komisjon, T-62/98, EU:T:2000:180, punkt 270, ja 16.6.2011, Bavaria *vs.* komisjon, T-235/07, EU:T:2011:283, punkt 226) ja mida uuriti teise ja kolmanda väite analüüsimisel.

277 Seega eeldades, et võimalik komisjoni objektiivse erapooletuse puudumine võis viia väära järelduseni Icapi osavõtu kohta UBS/RBSi 2008. aasta rikkumisest või teatud perioodidel UBS/RBSi 2007. aasta rikkumisest, Citi/RBSi rikkumisest, Citi/DB rikkumisest ja Citi/UBSi rikkumisest, tuleb märkida, et vaidlustatud otsus võidakse juba selles osas tühistada.

278 Mis puudutab vaidlustatud otsuses tehtud muid järeldusi, siis saab õigusvastasus, mis tulenes võimalikust komisjoni objektiivse erapooletuse puudumisest, kaasa tuua selle otsuse tühistamise ainult siis, kui on tõendanud, et otsus oleks sisuliselt olnud erinev (kohtuotsus, 6.7.2000, Volkswagen *vs.* komisjon, T-62/98, EU:T:2000:180, punkt 283). Ent käesolevas asjas tuvastati selle otsuse asjasse puutuvate põhjenduste üle täieliku kontrolli teostamise käigus, et kui välja arvata eespool punktis 277 märgitud osad, siis oli komisjon kuuest asjasse puutuvast rikkumisest viie puhul Icapi osavõttu õiguslikult piisavalt tõendanud.

279 Mis puudutab teiseks vaidlustatud otsuses rikkumiste kvalifitseerimist eesmärgipõhisteks rikkumisteks, siis tuleb sama moodi asuda seisukohale, et õigusvastasus, mis tulenes võimalikust komisjoni objektiivse erapooletuse puudumisest, ei saanud mõjutada selle otsuse sisu, sest esimesele väitele vastates järeldati, et selle kvalifikatsiooni andmisel asjasse puutuvatele rikkumistele ei rikutud õigusnormi ega tehtud hindamisviga.

280 Seega tuleb neljas väide tagasi lükata.

5. Viies väide, mis puudutab trahvisummade kindlaksmääramist

281 Käesolevas väites vaidlevad hagejad vastu trahvisummadele, mis neile määrati. Nad esitavad mitu etteheidet, sealhulgas vaidlustatud otsuse puuduliku põhjendamise kohta.

282 Üldkohus leiab, et kõigepealt tuleb analüüsida viimati nimetatud etteheidet.

283 Hagejad on seisukohal, et komisjon pidi järgima oma 2006. aasta suuniseid ja nende suuniste punkti 37 kohaldamine tähendas, et ta pidi põhjendama, miks ta üldmeetodist loobus. Nad leiavad, et vaidlustatud otsuses ei olnud esitatud selle kohta asjakohast põhjendust ja et trahvid oleks tulnud kindlaks määrata Icapile makstud maaklerteenuse tasu alusel. Nad lisavad, et komisjon ei esita ka piisavat põhjendust määratud trahvisummade kindlaksmääramise kohta. Nende hinnangul on meetod, mida komisjon selgitas oma kirjades või haldusmenetluse käigus toimunud kohtumisel, liiga keeruline, omavoliline ja sobimatu.

284 Vastuseks etteheitele, et valiku osas mitte arvutada trahvi maaklerteenuse hinna alusel oli põhjendus puudulik, märgib komisjon, et need põhjused on selgelt lahti seletatud vaidlustatud otsuse põhjenduses 287.

285 Mis puudutab argumenti, et kohaldatud trahvi arvutamise meetodi osas oli põhjendus puudulik, siis täheldab komisjon, et hagejaid teavitati kohaldatavast meetodist haldusmenetluse käigus. Ta lisab, et vaidlustatud otsus on õiguslikult piisavalt põhjendatud, sest selles viidatakse asjasse puutuvate rikkumiste raskusele, kestusele ja Icapi nendest osavõtu laadile. Toonitades, et kuigi ta ei olnud selleks kohustatud, esitas ta kirjalikult täiendavaid selgitusi meetodi kohta, mida ta selles otsuses kasutas.

286 Olgu meenutatud, et vaidlustatud otsuse punktis 9.3, mis käsitleb trahvide arvutamist, toonitas komisjon esiteks, et ta kohaldas 2006. aasta suuniste punkti 37, milles täpsustatakse, et konkreetse juhtumi eripäradest või teataval tasemel hoiatava mõju tagamisest tingituna võib olla õigustatud, et ta loobub nendes suunistes kirjeldatud meetodist (vaidlustatud otsuse põhjendused 286–288). Teiseks täpsustas ta selles punktis, et trahvi põhisumma kindlaksmääramisel vähendas ta sobivalt trahvi seoses Citi/UBSi rikkumise ja Citi/DB rikkumisega, mille osas ta tugines Icapi täpselt samale tegevusele, et vältida ebaproportsionaalsel tasemel karistusi, märkimata, kui palju seda summat vähendati (vaidlustatud otsuse põhjendus 289). Kolmandaks, mis puudutab trahvi põhisumma kindlaksmääramist, siis märkis ta, et ta võttis arvesse asjasse puutuvate rikkumiste raskust, kestust ja Icapi osavõtu laadi, selgitamata, kuidas mõjutavad need tegurid kindlaks määratud trahvi põhisummasid (vaidlustatud otsuse põhjendused 290–296). Neljandaks, mis puudutab trahvide lõppsumma kindlaksmääramist, siis määrati see põhisumma tasemele, kuna puudusid raskendavad või kergendavad asjaolud ega esinenud ka ülempiiri 10% käibest ületamist (vaidlustatud otsuse põhjendused 297–300).

287 Nagu on kinnitatud väljakujunenud kohtupraktikas, on ELTL artikli 296 teises lõigus sätestatud põhjendamiskohustus oluline vorminõue, mida tuleb eristada põhjenduse põhjendatuse küsimusest, mis puudutab vaidlusaluse akti sisulist õiguspärasust. Sellest aspektist peab nõutud põhjendus vastama akti laadile ning sellest peab selgelt ja üheselt selguma akti vastu võtnud institutsiooni arutluskäik, mis võimaldab huvitatud isikutel võetud meetme põhjuseid mõista ja pädeval kohtul kontrolli teostada. Mis puudutab täpsemalt üksikotsuste põhjendust, siis nende otsuse põhjendamise kohustuse eesmärk on võimaldada kohtul teostada kontrolli ja anda puudutatud isikule küllaldast teavet selle kohta, kas otsuses on tehtud viga, mis võimaldab otsuse kehtivuse vaidlustada (vt kohtuotsused, 29.9.2011, Elf Aquitaine *vs.* komisjon, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punktid 146–148 ja seal viidatud kohtupraktika; 11.7.2013, Ziegler *vs.* komisjon, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punktid 114 ja 115, ning 13.12.2016, Printeos jt *vs.* komisjon, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 44).

288 Lisaks tuleb põhjendamise nõuet hinnates arvestada juhtumi asjaolusid, eelkõige akti sisu, põhjenduste laadi ja selgituste saamise huvi, mis võib olla akti adressaatidel või muudel isikutel, keda akt otseselt ja isiklikult puudutab. Ei ole nõutud, et põhjenduses täpsustataks kõik asjaga seotud faktid ja õiguslikud üksikasjad, kuna vastates küsimusele, kas otsuse põhjendused vastavad ELTL artikli 296 nõuetele, tuleb lisaks akti sõnastusele hinnata selle konteksti ning kõiki asjaomast valdkonda reguleerivaid õigusnorme (kohtuotsused, 29.9.2011, Elf Aquitaine *vs.* komisjon, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkt 150; 11.7.2013, Ziegler *vs.* komisjon, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 116, ja 13.12.2016, Printeos jt *vs.* komisjon, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 45).

289 Põhjendamise nõudeid tuleb eriti hoolsalt järgida juhul, kui komisjon otsustab loobuda 2006. aasta suunistes – millega ta ise piirab oma kaalutlusõigust trahvisummade kindlaksmääramisel – kehtestatud üldmeetodist nende suuniste punkti 37 alusel, nagu ta tegi käesolevas asjas (kohtuotsus, 13.12.2016, Printeos jt *vs.* komisjon, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 48). Tuleb meenutada väljakujunenud kohtupraktikat, milles kinnitatakse, et suunistega kehtestatakse käitumisnormid, mis väljendavad järgimisele kuuluvat praktikat ja millest komisjon ei või konkreetses asjas kõrvale kalduda, ilma et ta esitaks muu hulgas võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas olevaid põhjendusi (vt selle kohta kohtuotsused, 30.5.2013, Quinn Barlo jt *vs.* komisjon, C-70/12 P, ei avaldata, EU:C:2013:351, punkt 53, ja 11.7.2013, Ziegler *vs.* komisjon, C-439/11 P, EU:C:2013:513, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika). Põhjendus peab olema täpne seda enam, et suuniste punktis 37 on tehtud vaid üldsõnaline viide „konkreetse juhtumi eripäradele“, jättes seega komisjonile suure kaalutlusruumi asjasse puutuvate ettevõtjate põhisummade erakorraliseks kohandamiseks. Nimelt on sellisel juhul veelgi tähtsam, et komisjon järgiks liidu õiguskorraga haldusmenetlustes antud tagatisi, mille hulka kuulub põhjendamiskohustus (vt selle kohta kohtuotsus, 21.11.1991, Technische Universität München, C-269/90, EU:C:1991:438, punkt 14).

290 Kohtupraktikas on ka täpsustatud, et põhjendus tuleb seega üldjuhul edastada huvitatud isikule tema õigusi kahjustava otsusega samal ajal. Põhjenduse puudumist ei saa heastada sellega, et huvitatud isik saab otsuse põhjendustest teada liidu kohtu menetluse käigus (kohtuotsused, 29.9.2011, Elf Aquitaine *vs*. komisjon, C-521/09 P, EU:C:2011:620, punkt 149; 19.7.2012, Alliance One International ja Standard Commercial Tobacco *vs*. komisjon, C-628/10 P ja C-14/11 P, EU:C:2012:479, punkt 74, ning 13.12.2016, Printeos jt *vs*. komisjon, T-95/15, EU:T:2016:722, punkt 46).

291 Otsuses, millega määratakse trahv, tuleb komisjonil esitada põhjendus, eriti määratud trahvi summa ja selle arvutamiseks kasutatud meetodi kohta (kohtuotsus, 27.9.2006, Jungbunzlauer *vs*. komisjon, T-43/02, EU:T:2006:270, punkt 91). Ta on kohustatud otsuses märkima hindamiskriteeriumid, mis võimaldasid tal mõõta rikkumise raskust ja kestust, ilma et ta peaks otsuses esitama üksikasjalikuma selgituse või arvandmed trahvide arvutamise viisi kohta (kohtuotsus, 13.7.2011, Schindler Holding jt *vs*. komisjon, T-138/07, EU:T:2011:362, punkt 243). Tal lasub siiski kohustus selgitada, kuidas ta kaalus ja hindas arvesse võetud asjaolusid (kohtuotsus, 8.12.2011, Chalkor *vs*. komisjon, C-386/10 P, EU:C:2011:815, punkt 61).

292 Käesolevas asjas tuleb esimesena märkida, et põhjused, miks komisjon otsustas 2006. aasta suunistes ette nähtud meetodist nende suuniste punkti 37 alusel loobuda, võib tuletada vaidlustatud otsuse põhjendusest 287. Need on seotud asjaoluga, et Icap ei tegutsenud Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumentide turul ja järelikult ei võimaldanud müügiväärtuse – st talle makstud maaklerteenuse hind – arvessevõtmine kajastada asjasse puutuvate rikkumiste raskust ja laadi.

293 Teisena tuleb siiski märkida, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 287 ei ole täpsustatud, milline oli alternatiivne meetod, mida komisjon eelistas, sisaldades vaid üldist kinnitust, et põhisummad väljendavad asjasse puutuvatest rikkumistest Icapi osavõtu raskust, kestust ja laadi, ning tuues esile vajaduse tagada, et trahvidel oleks piisavalt hoiatav mõju.

294 Niisuguses sõnastuses ei võimalda vaidlustatud otsuse põhjendus 287 hagejatel mõista komisjoni eelistatud meetodi põhjendatust ega Üldkohtul seda kontrollida. Põhjenduse niisugune puudulikkus esineb ka nimetatud otsuse põhjendustes 290–296, mis vastuolus eespool punktis 291 viidatud kohtupraktikaga ei sisalda minimaalset teavet, mis oleks võimaldanud mõista ja kontrollida trahvide põhisumma kindlaksmääramisel komisjoni poolt arvesse võetud asjaolude asjakohasust ja kaalumist.

295 Poolte menetlusdokumentidest nähtub, et küsimust meetodist, mida komisjon kavatses kasutada trahvisummade väljaarvutamiseks, käsitleti haldusmenetluses hagejate esindajatega toimunud arutelu käigus. Kuigi eespool punktis 288 viidatud kohtupraktika kohaselt tuleb vaidlustatud akti põhjendust analüüsida selle konteksti arvestades, ei saa asuda seisukohale, et selline ettevalmistav ja mitteametlik arutelu võib vabastada komisjoni tema kohustusest selgitada vaidlustatud otsuses meetodit, mida ta kasutas trahvisummade kindlaksmääramiseks.

296 Kostja vastuse punktis 176 viitab komisjon viieetapilisele valemile, mida kasutatakse trahvide põhisumma väljaarvutamiseks. Kuid eespool punktis 290 viidatud kohtupraktika kohaselt ei saa selle hindamisel, kas komisjon järgis oma põhjendamiskohustust, arvesse võtta alles Üldkohtu menetluse staadiumis esitatud selgitust.

297 Eeltoodut arvestades tuleb järeldada, et asjasse puutuvate rikkumiste eest Icapile määratud trahvide kindlaksmääramise suhtes on vaidlustatud otsuse põhjendus puudulik.

298 Seetõttu tuleb viienda väitega nõustuda ja vaidlustatud otsuse artikkel 2 tervikuna tühistada, ilma et tuleks analüüsida selle väite muid etteheiteid või ainult nimetatud artikli õiguspärasust puudutavaid kuuenda väite etteheiteid.

299 Lisaks, kuna vaidlustatud otsuse artikkel 2 tühistatakse tervikuna, puudub vajadus analüüsida hagejate poolt teise võimalusena esitatud muutmisotsuse tegemise nõuet.

Kohtukulud

300 Kodukorra artikli 134 lõikes 3 on ette nähtud, et kui osa nõudeid rahuldatakse ühe poole, osa teise poole kasuks, jäävad kummagi poole kohtukulud tema enda kanda. Ent kui kohtuasja asjaolud seda õigustavad, võib Üldkohus otsustada, et lisaks enda kohtukulude kandmisele mõistetakse poolelt välja ka osa teise poole kohtukuludest.

301 Käesolevas asjas on rahuldatud suur osa hagejate nõuetest. Seda arvestades tuleb juhtumi asjaolusid õiglaselt hinnates otsustada, et komisjon kannab ise oma kohtukulud ja kolm neljandikku hagejate kohtukuludest.

302 Lõpuks, kuivõrd hagejad nõuavad, et komisjonilt mõistetaks välja „muud käesoleva vaidluse raames kantud kulud“, siis tuleb meenutada, et vastavalt kodukorra artikli 140 punktile b kuuluvad hüvitamisele poolte vältimatud menetlusega seotud kulud.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (teine koda laiendatud koosseisus)

otsustab:

1. **Tühistada komisjoni 4. veebruari 2015. aasta otsuse C(2015) 432 final ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluses (juhtum AT.39861 – Jaapani jeeni intressimäära tuletisinstrumendid) artikli 1 punkt a osas, mis puudutab ajavahemikku pärast 22. augustit 2007.**

2. **Tühistada otsuse C(2015) 432 final artikli 1 punkt b.**

3. **Tühistada otsuse C(2015) 432 final artikli 1 punkt d osas, mis puudutab ajavahemikku 5. märtsist 2010 kuni 27. aprillini 2010.**

4. **Tühistada otsuse C(2015) 432 final artikli 1 punkt e osas, mis puudutab ajavahemikku enne 18. maid 2010.**

5. **Tühistada otsuse C(2015) 432 final artikli 1 punkt f osas, mis puudutab ajavahemikku enne 18. maid 2010.**

6. **Tühistada otsuse C(2015) 432 final artikkel 2.**

7. **Jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.**

8. **Jätta Icap plc, Icap Management Services Ltd ja Icap New Zealand Ltd kohtukuludest üks neljandik nende endi kanda.**

9. **Jätta komisjoni kohtukulud tema enda kanda ning mõista talt välja kolm neljandikku Icapi, Icap Management Services'i ja Icap New Zealandi kohtukuludest.**

Prek Buttigieg Schalin

Berke Costeira

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 10. novembril 2017 Luxembourgis.

Allkirjad

Sisukord

I. Vaidluse taust . . . 2

A. Vaidlustatud otsusele eelnenud haldusmenetlus . . . 3

B. Vaidlustatud otsus . . . 3

1. Asjaomased tooted . . . 3

2. Icapile etteheidetud tegevus . . . 3

3. Trahvi arvutamine . . . 4

II. Menetlus ja poolte nõuded . . . 5

III. Õiguslik käsitlus . . . 6

A. Ühe dokumendi ja ühe nõude vastuvõetavus . . . 6

1. Hagejate neljanda nõude vastuvõetavus . . . 6

2. Hagejate kirja vastuvõetavusele vastuvaidlemine . . . 6

B. Tühistamisnõuded . . . 6

1. Esimene väide, mille kohaselt on vääralt tõlgendatud ja kohaldatud mõistet „eesmärgipõhine“ (konkurentsi piiramine või kahjustamine) ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses . . . 7

2. Teine väide, mille kohaselt on vääralt kohaldatud mõistet „hõlbustamine“ ELTL artikli 101 lõike 1 ja kohtupraktika tähenduses . . . 13

a) Väite teine osa, mille kohaselt ei ole komisjon järginud kohtupraktikas välja kujunenud „hõlbustamise“ kriteeriume . . . 13

1) Esimene etteheide, mille kohaselt ei ole tõendatud, et Icap oli kuuest rikkumisest teatavate puhul pankadevahelisest salajasest koostööst teadlik . . . 15

i) Komisjoni tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises . . . 17

ii) Komisjoni tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik RBSi rollist UBS/RBSi 2008. aasta rikkumises . . . 18

iii) Tõendid selle kohta, et Icap oli teadlik DB ja UBSi rollist Citi/DB rikkumises ja Citi/UBSi rikkumises . . . 19

2) Kolmas etteheide, milles vaieldakse vastu Icapi panusele asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse . . . 21

3) Teine etteheide, milles vaieldakse vastu Icapi tahtele panustada asjasse puutuvate pankade ühiste eesmärkide saavutamisse . . . 22

b) Väite kolmas osa, mille kohaselt on väärad vaidlustatud otsuse põhjendused, mis käsitlevad Icapi poolt oma suhete ärakasutamist teatud pankade esitatavate intressimäärade mõjutamiseks 23

c) Väite esimene osa, mis puudutab õiguskindluse põhimõtte rikkumist 23

3. Kolmas väide, mille kohaselt on rikkumiste kestus ebaõige 25

a) Icapi osaluse kestus UBS/RBSi 2007. aasta rikkumises 28

b) Icapi osaluse kestus Citi/RBSi rikkumises 29

c) Icapi osaluse kestus Citi/DB rikkumises ja Citi/UBSi rikkumises 29

d) Icapi osaluse kestus UBS/DB rikkumises 30

4. Neljas väide, mille kohaselt on rikutud süütuse presumptsiooni ja hea halduse põhimõtet 31

5. Viies väide, mis puudutab trahvisummade kindlaksmääramist 34

Kohtukulud 37